ПРАЛЕТАРЫ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 71 (1708) | Аўторак, 4 верасня 1962 года | Цана 4 кап.

ОЙ, ЛЯНОК, ЛЯНОК МОЙ ЧЫСТЫ... Фота С. ЧЫРЭШКІНА.

МАЯ ВУЛІЦА

Д. РАДЗІНСКІ

Хачу сказаць адразу — я на гэтай вуліцы не жыву. Два разы ў дзень — раніцай і вечарам — я іду па ёй з работы і на работу, гуляю тут у выхадныя дні з сынам, атрымліваю ў кніжным магазіне падпісныя выданні, сяджу ў чытальнай зале, п'ю малочныя кактэйлі.

Я не жыву на праспекце імя Леніна, але гэта вуліца — мая. Мне вельмі падабаецца яе ранішняя дзелавітая мітуслівасць, яе вячэрняе ўбранне. На маіх вачах выраслі гэтыя прыгажуны-дамы, падвешваліся тралейбусныя правады, саджаліся дрэвы і кветкі. На маіх вачах вузкая, забрукаваная цэглай вуліцаператварылася ў шырокі і цудоўны праспект з вялізарнымі прыгожымі вітрынамі магазінаў і маладымі скверамі, з вялікім «сталічным» рухам — праносяцца дзесяткі машын, аўтобусаў, праплываюць, як флагманы, тралейбусы. Тут або побач размешчана большасць культурна-відовішчных памяшканняў Гомеля — старадаўні цудоўны парк з Палацам піянераў, летнім кінатэатрам, адкрытай эстрадай, планетарыем і танцавальнай пляцоўкай. Далей — драмтэатр, бібліятэка і чытальная зала імя Герцэна, Дом тэхнікі, добрая актавая зала ў Дарожна-будаўнічым тэхнікуме. У квартале ад яго — трохзальны кінатэатр імя Калініна, Палац спорту і, нарэшце, Палац культуры імя Леніна. Зусім не мала, калі ўмела і з любоўю да людзей выкарыстоўваць гэтыя памяшканні. Але гэта — тэма асобнай вялікай і сур'ёзнай размовы.

А я хачу проста разам з вамі ціхім асеннім вечарам прайсціся па праспекту, паслухаць, аб чым гавораць гамяльчане; магчыма, пазней зайсці ў кафэ, каб за чашкай кофе падвесці вынікі сваіх уражанняў.

Вароты ў горад — вакзал, прыгожы і светлы будынак, адсюль кожны дзень выходзяць на праспект сотні людзей. На Прывакзальнай плошчы — канечныя прыпынкі амаль усіх гарадскіх аўтобусаў і тралейбуса, стаянка таксі (дарэчы, у іншым месцы горада таксі «злавіць» вельмі цяжка). І на кожным — бязладныя натоўпы людзей. Падыходзяць, стаяць, кураць, размаўляюць, а, убачыўшы аўтобус, стараюцца выбраць зручную пазіцыю, каб штурмам «узяць» яго. І «бяруць», і нават застаюцца свабодныя месцы! І нікому да гэтага часу не прыйшло ў галаву, што можна на прыпынках устанавіць па прыкладу Мінска ці Кіева жывую чаргу. Для гэтага трэба нямнога — толькі жаданне. Магчыма, спачатку трэба павесіць тут таблічкі, якія заклікалі б пасажыраў захоўваць чаргу, магчыма, дружыннікам і грамадскасці трэба падаць прыклад. Я бачыў, як да прыпынку аўтобуса ля вакзала падыйшлі чатыры чалавекі, якія толькі што сышлі з маскоўскага поезда і па прывычцы сталі адзін за другім. А потым падыходзілі гамяльчане, усміхаліся, станавіліся ззаду і ўсе — без мітусні і штурхання — спакойна селі і паехалі. Добрае ж прывіваецца вельмі лёгка.

«Жывая чарга — гэта, зразумела, справа вельмі добрая і патрэбная, — запярэчыў мне адзін знаёмы, — але паспрабуй, сядзь у аўтобус «Вакзал—17-ы цагельны завод»... Спрабаваў, сеў, толькі на канечны прыпынак прыехаў без гузікаў на пінжаку. Аўтобусы — брудныя і старыя — курсіруюць тут з вялікімі прамежкамі, якія ніяк не адпавядаюць мінутам, старанна выпісаным на таблічках. Згодзен — сумна чакаць такі аўтобус 15—20 мінут, нявесела ехаць у ім. Усе ведаюць — гэта часовая з'ява, усе чакаюць, калі і па гэтай лініі, дарэчы, вельмі загружанай, — на шляху аўтобуса стадыён «Лакаматыў», завод «Гомсельмаш», 17-ы цагельны завод — пойдуць тралейбусы. А пакуль... пакуль што зноў трэба толькі жаданне — кандуктараў, вадзіцеляў і механікаў — сачыць за чысцінёй і вонкавым выглядам машыны, кіраўнікоў — сачыць за выкананнем графіка.

Але мы з вамі рашылі ісці пешшу — нам спяшацца няма куды.

Вячэрняе сонца кідае апошнія промні на шыбы вокнаў, залаціць лісце дрэў. Людзі рухаюцца пераважна ў адным напрамку — да цэнтра горада, да парку. Тут цяжка вызначыць самы ажыўлены час — зранку, калі адкрываюцца прадуктовыя магазіны і да позняга вечара, калі заканчваюцца апошнія сеансы ў кіно і спектаклі ў тэатры, вуліца жыве, хвалюецца, дыхае, усміхаецца.

Капітальнае будаўніцтва на праспекце ў асноўным закончана, але добраўпарадкаванне яго і вонкавы выгляд патрабуюць штодзённай і неаслабнай увагі. Гэта адносіцца і да вітрын магазінаў, і да афарбоўкі дамоў і машын, і да работы кафэ і сталовых. Вось вітрына магазіна «Рабочае адзенне» — нязграбныя старыя манекены ў шэрым адзенні; вось вялізарныя і светлыя вітрыны прадуктовага магазіна на рагу праспекта і Сялянскай вуліцы — традыцыйныя горкі кансервавых бляшанак і карабкоў цукерак. А ў Гомелі ж ёсць добрыя мастакі — паглядзіце, як па-сучаснаму, з якой добрай фантазіяй аформлены вітрыны ў магазіне на вуліцы Перамогі. Скажаце, там іншая канструкцыя вітрын? Тады, калі ласка, Цэнтральны ўнівермаг, прамтаварны магазін на Прывакзальнай плошчы... Вітрына — гэта ж не толькі выстаўка тавараў, гэта запрашэнне зайсці і, калі хочаце, — прывітанне пакупніку.

І назвы магазінам час ужо даць па прыкладу адкрытай пасля рамонту «Рамонкі» на Савецкай. Прадуктовы, прамтаварны, кафэ, кафэ-малочная... А што, калі — «Радасць», «Навінка», «Фантазія»?..

А вось тут я хацеў адцягнуць вашу ўвагу, але вы ўсё роўна заўважылі на майстэрні шыльду «...ресторация»... Мне крыху сорамна — чалавек, які пісаў яе, мог і памыліцца, але ж тут ходзяць журналісты і інжынеры, ходзяць пісьменныя людзі, бачаць гэтае «о», якое рэжа вочы, і праходзяць міма. Вінаваты, але і я маўчаў да сённяшняга дня...

Гомель існуе сотні год, але я не чуў, каб хто-небудзь назваў яго старым. Гомель малады па духу яго людзей, па размаху іх спраў, па тэмпах будаўніцтва. І лепшы доказ таму — праспект імя Леніна. Я добра памятаю сорак пяты год і надпісы на сценах «каробак»: «З руін і попелу мы адновім цябе, наш родны Гомель!» Вы не былі тут некалькі гадоў, і я не здзіўляюся, што вы не пазнаеце горада. Я хаджу тут кожны дзень і кожны дзень знаходжу што-небудзь новае. Я, напэўна, вельмі прывык да горада і раней не заўважаў таго, аб чым вы цяпер гаворыце. Правільна, праспект вельмі выйграў бы, стаў бы прыгажэйшым, калі б замест аднастайнай жоўтай афарбоўкі дамы былі афарбаваны ў яркія колеры, калі б балконы і машыны былі рознакаляровымі, калі б стаялі лаўкі на прыпынках. І нават тыя нешматлікія лаўкі, якія ёсць на праспекце, аднаго, зялёнага, колеру. Хутка мы прыйдзем у парк, і вы ўбачыце, як добра, любоўна, ярка выглядаюць лаўкі там — яны пафарбаваныя ў розныя колеры. А ў тым, што ў Гомелі людзі ўмелыя і з добрай фантазіяй, вы пераканаліся ўжо, гледзячы на лёгкія, сучасныя, прыгожыя газетныя кіёскі і прадуктовыя — як не падыходзіць цяпер да іх гэтая назва! — палаткі ці ларкі.

І такое збудаванне са шкла і металу вельмі падышло б для бюро даведак, якое абавязкова трэба было б арганізаваць у Гомелі.

А вось і парк — наша законная гордасць. Налева — планетарый, направа — лебедзі. Дзе больш людзей? Там, дзе лебедзі. А ля планетарыя і ўнутры — амаль заўсёды пуста. Магчыма, не цікавіцца ніхто? Сумняваюся. Сёння космасам цікавяцца ўсе, падвяла рэклама — вельмі мала ў горадзе рэкламных шчытоў.

...Позні вечар. Вы стаміліся. Давайце, як дамовіліся, — па чашцы кофе і — па дамах. Але... Кафэ-малочная — зачынена, побач дамавая кухня — зачынена, аўтамат-закусачная — кофе няма, кафэ «Чайка» — зачынена. У горадзе няма ніводнага «недарагога» маладзёжнага кафэ, з музыкай, са свежымі газетамі і часопісамі, з шахматамі і спрэчкамі аб новых кнігах і марках машын, фільмах і спадарожніках, з танцамі і свежым пахучым кофе. Няма памяшкання? А тая ж кафэ-малочная, калі дадаць ініцыятыву моладзі... А хіба нельга, па прыкладу Ленінграда, арганізаваць такое ўтульнае кафэ ў падвальчыку, хоць бы тым самым, дзе цяпер знаходзіцца магазін гародніны, ля вакзала. Не «забягалаўку» з півам і «паўлітрам на траіх», а месца адпачынку, спрэчак і добрай весялосці.

...Такіх, як праспект Леніна — тысячы ў гарадах краіны. Але ў нас, у Гомелі, — ён адзін; ён сустракае гасцей і праводзіць у далёкую дарогу насустрач сонцу і ветру маладых рамантыкаў — гамяльчан. Яны помняць яго і на цаліне, і ў салдацкім страі. Вельмі хочацца, каб, прыехаўшы дамоў, яны не засталі ўсіх тых прыкрых «дробязей», аб якіх мы толькі што гаварылі.

Выстаўка лінагравюр і пейзажаў

У Полацку была арганізавана выстаўка работ самадзейных мастакоў, прысвечаная 1100-годдзю гэтага горада. Студэнт А. Пацэвіч паказаў серыю цікавых лінагравюр аб рабочых Нафтабуда, а студэнт Г. Маскалькоў—серыю пейзажаў аб гэтай вялікай будоўлі.

Партрэты таварышаў па працы зрабіў рабочы завода шкловалакна Антон Карандзей. Жыхары Полацка Аркадзь Гузаў і Генадзій Лазарэнка паказалі пейзажы Полаччыны.

У выстаўцы ўдзельнічалі і члены студыі выяўленчага мастацтва. Вучні 10-га класа Віця Сакалоў і Сяргей Аляксееў выставілі свае акварэльныя малюнкі. Усяго на выстаўцы экспанавалася каля 200 работ жывапісу, скульптуры і графікі.

Лепшыя работы былі адзначаны прэміямі. Многія творы будуць экспанавацца на асенняй выстаўцы ў Віцебску.

В. ІВАНОЎ,
мастак-дэкаратар Полацкага гарадскога Дома культуры.

Незабыўны 1812-ы

Сведкі баявой славы

МАГІЛЁЎ

Вялікая экспазіцыя, прысвечаная 150-годдзю Барадзінскай бітвы, адкрыта ў Магілёўскім краязнаўчым музеі.

На захад ад Магілёва, на крутым беразе рэчкі Салтанаўка, захаваўся помнік мужнасці рускіх воінаў у барацьбе з іншаземнымі захопнікамі. Тут пад вёскай Салтанаўка адбыўся бой паміж корпусам генерала Раеўскага і войскамі французскага маршала Даву. Нягледзячы на тое, што сілы праціўніка перавышалі рускія амаль у два разы, ім было нанесена жорсткае паражэнне. Задума ворага граміць рускую армію па частках і не даць ёй з'яднацца была сарвана. Вораг быў затрыман і рускія арміі сабраліся пад сценамі Смаленска.

На выстаўцы — каля трохсот розных экспанатаў. У ліку іх амуніцыя і зброя рускіх воінаў і французаў.

Ёсць цікавыя экспанаты пра баявую дзейнасць на тэрыторыі Магілёўшчыны партызан, якімі камандаваў Дзяніс Давыдаў. Партызаны нападалі на атрады і абозы праціўніка, вызвалілі ад захопнікаў горад Шклоў, мястэчкі Бялынічы, Копысь і шмат іншых населеных пунктаў.

За некалькі дзён экспазіцыю мясцовага музея, прысвечаную гераічнай эпапеі Айчыннай вайны 1812 года, паглядзелі звыш пяці тысяч магіляўчан.

ВІЦЕБСК

Тут адкрылася перасоўная выстаўка.

На выстаўцы экспануюцца шматлікія копіі дакументаў і фотарэпрадукцыі з карцін, якія расказваюць аб бессмяротных подзвігах рускіх воінаў, здзейсненых у баях супраць іншаземных захопнікаў на тэрыторыі Віцебшчыны.

Прыцягвае ўвагу карта-схема руху рускай і французскай армій у пачатку вайны, партрэты герояў, якія вызначыліся ў баях за гарады і сёлы Віцебшчыны, фотакопія тэксту салдацкай песні ў памяць аб бітве пры Клясціцах, паведамленні аб бітве пад Астроўна і баі пры Полацку.

Прадстаўлены матэрыялы, якія расказваюць пра героя Айчыннай вайны генерал-маёра Якава Пятровіча Кульнёва. Ён вызначыўся храбрасцю ў баі пад Полацкам. Тры дні працягвалася бітва ля мястэчка Клясціцы. Нягледзячы на перавышаючыя сілы праціўніка, рускія волаты не адступалі ні на крок. Непрыяцель страціў каля 10 тысяч чалавек забітымі і раненымі. Маршал Удзіно быў паранены. У гэтым баі 20 ліпеня 1812 года смерцю храбрых загінуў Кульнёў.

Матэрыялы расказваюць таксама аб барацьбе беларускіх сялян супраць французаў. Паведамляецца аб адвазе сялян вёскі Жарцы, цяпер Полацкага раёна. Усё дарослае насельніцтва гэтай вёскі было аб'яднана ў атрад, які не даваў ворагу спакою. Пазней партызаны сумесна з войскамі прымалі актыўны ўдзел у вызваленні Полацка.

Выстаўлены матэрыялы, якія расказваюць аб уцёках і гібелі французскай арміі, у тым ліку выразныя карыкатуры, якія з'едліва высмейваюць напалеонаўскія орды.

Кніжныя і фотаілюстраваныя выстаўкі, прысвечаныя барацьбе рускага народа з акупантамі, адкрыліся таксама ў Полацкім, Аршанскім, Лепельскім і іншых раёнах Віцебшчыны. У гарадах і сёлах вобласці чытаюцца даклады і лекцыі на тэму: «Вялікая Айчынная вайна 1812 года і ўдзел у ёй беларускага народа».

(БЕЛТА).

БАРЫСАЎ

Хто бывае ў гэтыя дні ў Барысаве, абавязкова пройдзе да Бярэзіны — сведкі подзвігаў народных у барацьбе з французскімі захопнікамі. На Бярэзіне 150 год назад разгромлены былі рэшткі напалеонаўскай арміі, што ўцякала з рускай зямлі.

Месцы Бярэзінскай бітвы наведваюць шмат экскурсій. Павялічыўся таксама прыток наведвальнікаў у Барысаўскі краязнаўчы музей, пабудаваны на гістарычным месцы — «батарэях». Так называлася Барысаўскае перадмоснае ўмацаванне на рацэ Бярэзіна ў часы Айчыннай вайны 1812 года.

Цікава паслухаць старажыла вёскі Брылі, што непадалёку ад месца Бярэзінскай бітвы, калгасніка Івана Трафімавіча Дарафеева. Ён расказвае пра помнікі, якія былі пабудаваны тут у 1912 годзе ў азнаменаванне стагоддзя з часу Айчыннай вайны, і пра тое, як паклапаціўся ён аб захаванні рэштак гэтых помнікаў, разбураных белапольскімі акупантамі ў дні грамадзянскай вайны.

— Захавалася пасля пілсудчыкаў толькі гранітная частка помніка-абеліска і надпіс на ёй, — расказвае Іван Трафімавіч. — Але нават частка помніка дарагая народу і, калі скончыцца вайна, будзе ўяўляць сабой вялікую каштоўнасць, бо нагадвае пра такія незабыўныя падзеі. Так я тады думаў. І я закапаў гэтую частку помніка на сваім надзеле зямлі, што знаходзіўся якраз непадалёк. Там ён праляжаў аж да вясны 1936 года. А ў 1936 годзе, калі Бярэзіна была яшчэ скавана лёдам, я сабраў мясцовых камсамольцаў і на санках перавёз той кавалак граніту дамоў. Ён і цяпер захоўваецца, і я вельмі рады, калі да мяне заходзяць турысты і чытаюць надпіс, што добра захаваўся на граніце: «Доблесным продкам егерам 7-га, 10-га і 12-га палкоў, што загінулі ў бітве на р. Бярэзіне 15, 16 і 17 лістапада 1812 года. Удзячныя патомкі 93-і Іркуцкі, 112-ы Уральскі, 108-ы Саратаўскі пяхотныя палкі».

Калгас, членам якога з'яўляецца Іван Трафімавіч Дарафееў, носіць імя вялікага палкаводца, героя Айчыннай вайны фельдмаршала М. І. Кутузава. А на месцы помніка, разбуранага пілсудчыкамі, зараз вядуцца работы па збудаванню новага, у гонар 150-годдзя перамогі рускага народа над напалеонаўскімі заваёўнікамі.

К. ГЛУШАНІН.

БАБРУЙСК

«Ні адна крэпасць у Расіі ніколі не з'яўлялася такой карыснай, як Бабруйская ў 1812 годзе» — такую ацэнку ролі Бабруйскай крэпасці даў адзін з герояў барацьбы супраць напалеонаўскіх захопнікаў генерал-маёр Міхайлоўскі-Данілеўскі. І сапраўды. Звыш чатырох месяцаў Бабруйская крэпасць была акружана войскамі Напалеона. Яе гарнізон у пяць тысяч чалавек трымаў пад сваімі сценамі дваццацітысячны варожы корпус.

Пра мужнасць абаронцаў Бабруйскай крэпасці, пра мужнасць усёй рускай арміі і народа ў гераічнай барацьбе супраць напалеонаўскай навалы расказвае выстаўка, якая адкрылася ў Бабруйскім краязнаўчым музеі. Вялікая колькасць фатаграфій і дакументаў паказвае стан крэпасці ў дні асады. На здымках — умацаваныя валы, бастыёны, вежы і іншыя абарончыя збудаванні. Вялікую цікавасць мае фотакопія загада № 82 камандуючага 2-й арміяй П. І. Баграціёна, які аддадзен быў у Бабруйску ў ліпені 1812 года. Загад дае падрабязныя ўказанні аб забеспячэнні арміі на маршы і парадку яе руху далей на ўсход, на злучэнне з 1-й арміяй.

Сярод экспанатаў — зброя таго часу: рускія і французскія ружжы, бомбы, карцеч, ядры, шпагі, пісталеты. Выстаўлены партрэты герояў Айчыннай вайны.

На зямлі кобрынскай

У Кобрыне не толькі музейная экспазіцыя нагадвае пра велічны подзвіг народаў нашай Радзімы, якія адбілі грознае напалеонаўскае нашэсце. Ужо каля ўваходу ў домік, дзе калісьці спыняўся А. В. Сувораў,—цяпер тут музей, — стаяць два гарматныя ствалы, на якіх захавалася дата вырабу — 1812 г. Адзін са ствалоў, знойдзены паблізу Антопаля, бясспрэчна застаўся тут пасля баявых апераций 3-й рускай арміі ў ліпені —жніўні 1812 года. А ў цэнтры Кобрына ўзвышаецца велічны манумент, збудаваны на салдацкія капейкі 50 год назад. Гэта манумент — помнік у знак першай перамогі над войскамі Напалеона ў межах Расіі, перамогі пад Кобрынам 15 ліпеня таго ж 1812 года.

Папоўненая сёлета новымі экспанатамі, музейная экспазіцыя адкрываецца картай якая знаёміць наведвальнікаў з ходам ваенных дзеянняў у Беларусі на першым часе Айчыннай вайны.

Ваўкавыск, Карэлічы, Мір, Кобрын, Гарадзечна, Клясціцы, Віцебск — гэтыя назвы беларускіх гарадоў і мястэчак на этыкетках і анатацыях, што суправаджаюць ілюстрацыйныя і дакументальныя матэрыялы экспазіцыі.

У асобную тэму выдзелена ўсенародная партызанская барацьба супраць заваёўнікаў. Прыводзяцца фотакопія пісьма Кутузава з яго думкамі аб «малой вайне», загад, аддадзены па арміі пры ўступленні ў межы Беларусі, і інш. Экспануецца шмат рэдкіх выданняў, прысвечаных падзеям таго часу, манеты і асігнацыі, калекцыя баявых узнагарод і памятных медаляў.

А. МАРТЫНАЎ.

ПАДАРУНАК КУТУЗАВУ

У Гомельскім краязнаўчым музеі падрыхтавана выстаўка, прысвечаная героям Айчыннай вайны 1812 года. На выстаўцы многа розных экспанатаў — копій загадаў, рапартаў аб ходзе ваенных дзеянняў на тэрыторыі Беларусі і Смаленшчыны. Сярод экспанатаў выстаўкі ікона, якую падаравалі жыхары Смаленска фельдмаршалу Кутузаву. Аб гэтым сведчыць надпіс на іконе. Як высветлілі гісторыкі, ікона трапіла ўдзельніку Айчыннай вайны князю І. Паскевічу і захоўвалася ў Гомелі.

ЯШЧЭ АДНА ЗНАХОДКА

У Беларускі дзяржаўны гісторыка-краязнаўчы музей паступіў цікавы экспанат—драўляная бочка для захоўвання сухіх прадуктаў (зерня, мукі).

Гісторыя бочкі такая. Бочка належала 80-гадоваму калгасніку Паўлу Цімафеевічу Шадко, які жыве ў вёсцы Лошніца Барысаўскага раёна. Яна была перададзена Паўлу Цімафеевічу па спадчыне бацькам Цімафеем Раманавічам, які памёр у 1924 годзе ва ўзросце 91 года. У сваю чаргу Цімафею Шадко бочка дасталася ад дзеда, які знайшоў яе з мукой ва ўрочышчы «Калодзец», прыкладна ў паўтара кіламетрах ад вёскі Лошніца, дзе праходзілі адступаўшыя французскія войскі ў 1812 годзе.

Вядома, што выгнанне французскіх акупантаў суправаджалася ўзмацненнем барацьбы беларускага народа супраць інтэрвентаў. Ва ўмовах панічных уцёкаў рэшткі французскай арміі, якіх праследавала армія Кутузава і з усіх бакоў цяснілі партызанскія атрады, кідалі на шляху адступлення артылерыю і харчовыя абозы. Відавочна, што і гэтая бочка была кінута французамі.

Бочка аперазана драўлянымі абручамі, мела двайное дно. Драўніна бакавых клёпак добра захавалася. На дне бочкі ёсць паўсцёртыя надпісы, з якіх чытаецца толькі літара «Д» і дата «1812».

Н. ВАРАТНІЦКАЯ.

Фільм пра будаўнікоў нафтаправода „Дружба"

Выязная брыгада работнікаў Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў пачала здымку дакументальнага фільма пра будаўнікоў нафтаправода «Дружба».

Кінааператары студыі знялі неабходныя кадры ў Чэхаславакіі, Венгрыі, Польшчы, ГДР. Цяпер яны вядуць здымкі на трасе паблізу Мазыра і ў іншых раёнах беларускага Палесся, дзе праводзяцца работы па ўкладцы трансеўрапейскага нафтаправода.

(БЕЛТА).

ГАНАРОВАЕ ЗВАННЕ

За заслугі ў развіцціópернага мастацтва салісту Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета Барысу Веніямінавічу Нікольскаму Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР прысвоена ганаровае званне заслужанага артыста Беларускай ССР.

ПЕРШЫ ЎРОК

На ўсё жыццё застаецца ў памяці першы ўрок, першая сустрэча з выкладчыкам, першае яго заданне. Няцяжка зразумець, як хваляваліся юныя сэрцы тых, хто ўпершыню прыйшоў у тэатральна-мастацкі інстытут, харэаграфічнае вучылішча, кансерваторыю, музычную школу. Тут пачынаецца новае жыццё, пачынаецца шлях у мастацтва.

Сёлета значна папоўнілася вялікая сям'я беларускіх студэнтаў. У тэатральна-мастацкі інстытут прынята каля ста студэнтаў на рэжысёрскі, тэатральны, мастацкі факультэты. Многія студэнты прыйшлі ва ўстанову з прадпрыемстваў, калгасаў, радоў Савецкай Арміі. Больш 300 студэнтаў прынята ў кансерваторыю, на бібліятэчны факультэт Мінскага пед-інстытута, мастацкае вучылішча і інш.

З пачуццём хвалявання прыйшлі на заняткі і тыя, хто працягвае вучобу ў вучылішчы або кансерваторыі. Гляньце на здымак унізе. Яго зрабіў наш фотакарэспандэнт М. Рубінштэйн у Мінскім харэаграфічным вучылішчы. Група хлапчукоў на занятках па класічнаму танцу. Заняткамі кіруе заслужаны артыст БССР Е. Глінскіх. Цяжка і навучэнцам і настаўніку. Першым—асабліва. Выкладчык супакойвае. Ён запэўняе, што праз два-тры месяцы будзе лягчэй, а пакуль што прыйдзецца папацець.

А вось другі здымак, зроблены ў музычнай школе. Заняткі праводзіць выкладчык М. Гальдштэйн. Побач з ім вучаніца чацвёртага класа Вольга Мураўёва. Яна ўважліва слухае выкладчыка.

Пачаліся заняткі ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, Брэсцкай, Віцебскай, Гродзенскай музычных школах, Магілёўскім культасветвучылішчы і іншых установах рэспублікі.

Чалавек і прырода

«Не можа быць абыякавасці ў лясных справах. Народу нашаму вечна жыць на гэтай свяшчэннай зямлі».

Л. ЛЯОНАЎ. «Рускі лес».

СЛОВА ПРА ДРУГА І НЕДРУГАЎ

В. ХЛІМАНАЎ

ГЭТЫ выпадак запомніўся мне на ўсё жыццё. Ішлі двое: стары і хлопец, відаць, унук. Яны ішлі побач, як сябры, пакуль хлопец раптам не адышоўся ў бок і не зламаў маладую бярозку. Ачысціўшы яе ад галінак, хлопец падышоў да дзеда. Стары спыніўся.

— Пастой!.. Дай мне дубец.

Усміхнуўшыся, хлопец аддаў выламаны дубец старому. І дзед са свістам секануў хлопца тым дубцом па спіне.

— Дурань! Толькі чалавек без душы можа так загубіць дрэва. Зразумеў?

Пасля гэтага я таксама ўжо не выламаў ніколі дрэва без патрэбы. Варта было руцэ маёй паспрабаваць зрабіць гэта, як я адчуваў на сваёй спіне пякучы боль ад дзедавага дубца. А потым я і сам зразумеў, чаму нельга знішчаць дрэўцы.

ЛЕС ЗАЎСЁДЫ быў добрым памочнікам чалавека. Сябрам, надзеяй на дажджы, на ўраджай. Лес — хата, рэчы ўжытку ў ёй, абменны тавар, лекі ад хвароб. Лес навокал — надзейная схованка ад ворагаў у часы ліхалецця.

Так было. Амаль так ёсць і цяпер. Так і будзе. Усё зялёнае было і застаецца адзінай крыніцаю першага «хлеба» чалавека — кіслароду, рэчыва, без якога немагчыма існаванне ўсяго, што дыхае. Гэта аксіёма нашага быцця. Прыкладна трыццаць тысяч літраў у суткі — вось той рацыён кіслароду, які ніхто яшчэ не асмельваўся паменшыць. Дрэва — бясшумны і на дзіва тонкі і дасціпны камбінат кіслароду. І аснова яго — звычайны зялёны ліст, звычайная яловая іголка, падлічыць якія проста немагчыма.

Жыццё лесу — наша жыццё. На жаль, не ўсе мы ўдумваемся ў сэнс гэтай аксіёмы, не заўсёды надаём ёй значэнне. Ёсць асобы, што схільны забываць, чым абавязаны свайму бескарысліваму і вялікаму зялёнаму сябру. Вялікі сэнс мае ўсходняя прыказка: кожны абавязаны ў жыцці вырасціць дрэва, пабудаваць дом, выхаваць чалавека. Дадамо ад сябе: сапраўднага чалавека, які думае і любіць прыроду і ўсё, што ў ёй ёсць цудоўнага, неацэннага. І не толькі любіць, а і абараняе.

ПАСПРАБУЕМ зірнуць на прастор нашай рэспублікі з вышыні птушынага палёту і з «вышыні» прыкладна ста гадоў. Што мы ўбачым? Шчыра трэба сказаць — карціну не зусім прыемную. Паводле дадзеных былога Інстытута лесу Акадэміі навук БССР, у 1887 годзе лясістасць трох беларускіх губерняў: Віцебскай, Мінскай і Магілёўскай складала 41 працэнт. А цяпер? Няпоўных 32 працэнты! Невялікая бяда, скажуць некаторыя, паменшала на дзевяць працэнтаў. Не, дзевяць працэнтаў у гэтым выпадку — вельмі трывожная лічба і яе нельга забываць, нельга не ўлічваць, тым больш, калі яе расшыфраваць. Справа ў тым, што сярэднія запасы драўніны на адзін гектар плошчы, пакрытай лесам, у нас даволі мізэрныя — усяго семдзесят тры кубаметры, намнога ніжэй, чым у цэлым па краіне. Невысокі і натуральны прырост нашых беларускіх лясоў — два з палавінаю кубаметра на гектар за год. У той час, як у нашых суседзяў, украінцаў — тры з палавінаю кубаметры. Усё гэта гаворыць аб тым, што лясы нашы сталі вельмі рэдкія, і гэта не можа не трывожыць.

Вядома, у многім пакуты беларускіх лясоў — не нашых рук справа. Некалькі спусташальных войнаў нанеслі лясам вялікую шкоду. У нашым стагоддзі не раз палалі пажары ў лясах і пушчах Беларусі. Гарэлі на вачах салдат кайзера, польскіх паноў, звярынай фашысцкай зграі. Потым лясы моўчкі прынеслі нам сябе ў ахвяру, калі пасля вайны прыкрылі нас сабою ад сцюжы і непагадзі ў наспех збудаваных хатах. Мы з удзячнасцю прынялі гэтую бескарыслівую ахвяру, але тым не менш да гэтага часу цалкам не выкупілі яе. І гэта вельмі дрэнна. Дрэнна ў многіх адносінах, якія мы не можам і, больш таго, проста не маем права не заўважаць.

Той, хто па-сапраўднаму дбае аб багаццях нашай прыроды, не мае права не ведаць неспрыяльных сімптомаў, што назіраюцца ў прыродзе роднага беларускага краю.

...Прыкметна змялеў наш прыгажун Дняпро. І не без прычыны. Людзі з чэрствымі сэрцамі замахнуліся на прырэчныя гаі Шклоўшчыны, Быхаўшчыны, Жлобіншчыны... З гэтай жа прычыны такою кароткаю і імкліваю стала веснавая паводка ракі. І ці толькі Дняпра.

...Мы на практыцы пачынаем разумець страшэнны сэнс слова «эрозія», асабліва ў зоне Палесся. І гэта таксама вынік вельмі безгаспадарчага абыходжання з зялёным багаццем.

...Мы здзіўляемся, калі ўбачым, што вада ў калодзежы зменшылася. Але як можа гэтаму здзіўляцца той, хто высек непадалёку ад яго невялічкі лясок?

Спіс недаўменняў можна было б павялічыць і адказ на кожнае з іх быў бы адзін: нельга вынішчаць лес!

НЕ ДАКАРАЙЦЕ мяне загадзя, нібы я не ведаю становішча з аднаўленнем лясоў. Я ведаю, што мы плацім нашым бярозкам за бездакорную службу не толькі ласкавым імем, а яшчэ і клопатам аб тым, каб іх было больш і больш. І плату гэтую аддаюць часцей за ўсё невядомыя, сціплыя людзі, апранутыя ў форму, на пятліцах якой — па дзве крыж-накрыж невялічкія галінкі. Гэтых людзей нельга не любіць і не паважаць за вялікую, агульначалавечую працу ў імя будучыні.

Толькі за апошнія гады яны пасеялі і падсадзілі лес амаль на 700 тысячах гектараў і, апроч таго, правялі работы па садзейнічанню натуральнаму ўзнаўленню лясоў на 250 тысячах гектараў. Пачынаючы ўжо з 1950 года, штогадовы аб'ём лесапасадак пачаў перавышаць плошчу суцэльных высечак. Перайшлі ў нашы заходнія лясы ўжо такія пароды, як лісцвенніца сібірская і аксаміт амурскі. Усё гэта дало пажаданае, але не канчатковае — працэнт лясістасці з 27,5 працэнта ў 1953 годзе ўзняўся сёлета ўжо да 32!

Але і гэтым добрым лічбам, на жаль, не трэба спяшацца радавацца. І вось чаму. Нашы лясы ўсё яшчэ застаюцца не сапраўднымі лясамі. Пацвярджэннем гэтаму — зноў лічбы статыстыкі: больш палавіны плошчаў — маладняк, сярэдняга ўзросту — чацвёртая частка. тых, што даспяваюць — толькі дванаццаць працэнтаў і спелых — толькі... шэсць працэнтаў. І зноў, нібы папрок нам, як дрэнным гаспадарам, сярэднесаюзныя лічбы. А яны вось такія: спелыя дрэвы — 57 працэнтаў, маладняк — трынаццаць.

Значыць, зроблена намі пакуль яшчэ далёка не ўсё. Мала мы яшчэ любім свой лес. Не да канца яшчэ ўсвядомілі яго вялікае значэнне сёння, заўтра, у будучым. І самае галоўнае, мы яшчэ вельмі ліберальныя з браканьерамі як аднаасобнымі, так і калектыўнымі.

Вельмі ліберальныя!

НЕКАЛІ, даўным даўно, вялікі рымлянін Цыцэрон сказаў: «Людзі, якія знішчаюць лясы, з'яўляюцца ворагамі грамадства». Гэтую думку выказаў і Энгельс, калі нагадаў нашчадкам, што людзі, якія знішчаюць лясы, не падазраюць, што кладуць гэтым пачатак спустошанасці зямлі, пазбаўляючы яе месц збірання і захавання вільгаці. Людзі ўжо ведаюць і простую, няўмольную заканамернасць: высечаны на адным канцы зямлі гектар лесу адразу ж ператвараецца ў іншым месцы ў гектар пустыні. Менавіта, так тлумачыцца цяпер наяўнасць на зямлі пустынь, падобных да Сахары. Мы разумеем і тое, што лягчэй папярэдзіць высечку лесу, чым пазней змагацца з сыпучымі пяскамі. Разумеем і ўсё ж...

Неарганізаваны браканьер, гэты жывучы лясны «караед», што кіруецца агіднай прымаўкай — «на наш век хопіць», з'ядае за год у лясах нашай рэспублікі, па далёка няпоўных падліках, да 150 тысяч кубаметраў самага добрага лесу! Крадзе і ў большасці застаецца непакараным.

Але што «неарганізаваны» браканьер перад браканьерам «арганізаваным»!

Давайце зноў звернемся да статыстыкі. Чвэртка нашых лясоў знаходзіцца ў карыстанні калгасаў і саўгасаў. А гэта нямала — больш паўтара мільёна гектараў! І калі чацвёртая частка калгасаў мае нармальныя ўчасткі лесу, дык прыкладна пятая частка — яўныя лішкі. Даволі сказаць, што больш 200 гаспадарак маюць кожная па дзве і больш тысяч гектараў лесу. А гэта — ненармальна.

Шматпакутныя лясы сталі ў радзе калгасаў крыніцаю асноўных прыбыткаў, вотчынаю прайдзісветаў і аматараў пагрэць рукі на маўклівым сябры. Узмоцнена высякаючы свае лясы, калгасы зусім не займаюцца іх аднаўленнем, высякаюць штогод прыкладна ў пяць разоў больш, чым садзяць. І ўсё гэта на вачах служыцеляў дзяржаўных лясоў, умяшанне якіх у калгасныя справы немагчыма. Прытым, вынішчаюць лес людзі, якія, здавалася б, у першую чаргу павінны думаць пра іх захаванне, бо лес — гэта ўрадлівасць зямлі!

Вось некаторыя прыклады безадказнасці перад сабою і нашчадкамі. Калгас імя Дзяржынскага Баранавіцкага раёна высякаў штогод у 25 разоў драўніны больш, чым было прадугледжана планам. Сельгасарцель «Першае мая» Ганцавіцкага раёна толькі за адзін год зваліла каля пяці тысяч кубаметраў драўніны, палавіну якой прадала. Асабліва вольна адчуваюць сябе «калектыўныя» браканьеры на Палессі, дзе «прыбыткі» раду арцелей ад продажу лесу дасягаюць 50 працэнтаў усяго даходу.

Чаму ж працягваюцца падобныя злачынствы, чаму «калектыўны» браканьер адчувае сябе так вольна і беспакарана? Не, не толькі таму, што лес не можа скардзіцца, не таму, што прырода не павесіла на гэтае багацце сямiпудовага замка. Прычына тут глыбейшая — у патуранні браканьеру.

Вось адзін з доказаў.

У Хойніцкім раёне В. Курленка і М. Бяляцкі абвінавачваліся ў разбазарванні лесу: і агулам і паштучна. Першы з іх — старшыня калгаса «Шлях Леніна», другі — сакратар партыйнай арганізацыі гэтага ж калгаса. Іх канкрэтная віна — 180 тысяч рублёў «выручкі» ад арцельнага лесу толькі за тры апошнія гады! У якасці грамадскіх суддзяў — члены бюро райкома партыі т.т. Стасенка, Мельнікаў, Спірыдонаў, Кулажанка і Бяляўскі. Мяркуючы па іх выгляду, яны былі абураны махлярствам Курленкі. Але гэта толькі для запалохання. Паўшчуваўшы яго, яны для раўнавагі робяць камплімент у адрас браканьера: ён, маўляў, узняў адстаючы калгас. Толькі пракурор Дабрынеўскі застаўся пры сваёй думцы: галоўныя прыбыткі арцелі не ад развіцця асноўных галін, а ад продажу лесу, таму Курленку не месца ў партыі...

«Узняў калгас»! Які здзек над памяццю загінуўшага лесу! Ні каліва клопатаў аб павышэнні ўрадлівасці зямлі, развіцці жывёлагадоўлі, толькі часовы разлік на лясную кладоўку. Гэты сучасны варвар пабудаваў нават лесазавод, і аматары лёгкай нажывы зляцеліся да яго, як мухі на мёд. Дваццаць кубаметраў лесу за карову — вось такса Курленкі за загубленыя лясныя душы! Такі сапраўдны сэнс слоў «узняў калгас». Такі вынік беспрынцыповасці тых, хто яго спрабуе яшчэ абараняць, прыкрываючыся гучнымі фразамі аб быццам бы прынесенай браканьерам карысці.

Сумна робіцца пасля гэтага. І крыўдна за тое, што надзеленыя давер'ем партыі людзі ідуць насуперак яе прынцыпам, абараняючы падобных да Курленкі, тады як яго законнае месца — лава падсудных.

Гэта, вядома, рэдкі выпадак. Але тым больш ён яшчэ і яшчэ раз нагадвае, патрабуе: час навесці парадак у калгасных лясах! Час паставіць гэтае пытанне востра і прынцыпова. Час устанавіць законам норму лесакарыстання ў калгасах і саўгасах. А ў тых лясах, што застануцца ў іх карыстанні, таксама павінен быць наведзены ідэальны парадак пад наглядам работнікаў лясніцтва.

Гэта — неабходнасць!

КОЖНАЕ СЛОВА ў абарону зялёнага сябра — гэта барацьба за ўрадлівасць нашай зямлі, за здароўе людзей, за прыгажосць, за натхненне для будучых талентаў, ды ці толькі талентаў. Гэта — барацьба за наша заўтра, за ажыццяўленне планаў пабудовы камунізма. Усе мы хочам з упэўненасцю глядзець у нашу будучыню, верыць у яе. Але хіба можна ўявіць шчаслівую будучыню, не збярогшы вялікага сябра — таямніча-гаючых лясоў, чысціню рэк, вышыню гор? Таксама, як і мы, чалавек нашага заўтра не зможа жыць, не любуючыся прасторамі палёў і лясоў, не слухаючы спеваў птушак і ўсплёскаў рыб на золку. І мы проста абавязаны перадаць камуністычным нашчадкам з рук у рукі сваю родную прыроду цэлай і цудоўнай.

Гэта абавязак усіх, хто сёння жыве на зямлі.

У цэнтры вёскі Пацава Слабада Кіраўскага раёна ўзвышаецца прыгожы двухпавярховы клуб калгаса «Трэці з'езд Саветаў» — любімае месца адпачынку калгаснікаў. Да паслуг працоўных — кіназала, працуюць гурткі мастацкай самадзейнасці. У клубнай бібліятэцы звыш 400 чытачоў. Новая, цікавая кніга! Загадчыца бібліятэкі Валянціна Тукач (справа) знаёміць з ёю камсамолку Ніну Свірыд.

Фота М. СЧЫСЛЕНКА.

РЭПЛІКА

«...І ЛЮБОЎНА ЛАЯЛІ»

З пачуццём, якое добра вядома ўсім настаўнікам, бярэш заўсёды ў рукі новы школьны падручнік. Хочацца ў ім бачыць усё тое добрае, тое новае, што неабходна для паспяховага навучання падрастаючага пакалення. Школьны падручнік — гэта аснова асноў. Ён павінен быць першым дапаможнікам настаўніка.

У сёлетнім навучальным годзе школы атрымалі новыя падручнікі, якія вытрымалі конкурс. Сярод іх ёсць і новы падручнік «Родная літаратура для 8-га класа» (Дзяржаўнае вучэбна-педагагічнае выдавецтва Міністэрства асветы БССР. Мінск, 1962 г.), падрыхтаваны супрацоўнікамі Навукова-даследчага інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР Л. Ф. Томашавай і Л. А. Царанковым.

Падручнік увогуле добры. Але... на старонцы 179-й у біяграфіі І. Шамякіна мы прачыталі: «Вялікую ролю ў развіцці хлопчыка адыгралі кнігі. З таго часу, як бацька купіў сыну буквар і хлопчык сам асіліў граматыку, кнігі сталі яго лепшымі сябрамі. На ўсё жыццё запомнілася першае знаёмства з добрай кнігай. Неяк выпадкова ў хату лесніка трапіла старая, зашмальцаваная кніжка, без вокладкі і назвы. Яе чыталі ўголас. Леснікі ў захапленніківалі галовамі і ЛЮБОЎНА лаялі (падкрэслена намі. — В. Г. і У. П.) чалавека, які змог так прыгожа і праўдзіва апісаць леснікову службу. Гэта была «Новая зямля» Якуба Коласа».

«Любоўна лаялі...» Як не стасуюцца са школьным дапаможнікам такія моўныя «перлы». Няўжо ж і настаўнікі на ўроку павінны вось так расказваць вучням біяграфію пісьменніка? Дзе ж былі вочы рэдактара кнігі В. В. Рудакоўскага і карэктара В. Г. Корсакавай? Мо і яны разам з аўтарамі кніжкі не ўмеюць адрозніваць значэнне слоў «любоўна лаяць» і «любоўна хваліць»?

Васіль ГУСЦІНОВІЧ,
Уладзімір ПЕРНІКАЎ,
выкладчыкі Асінаўскай сярэдняй школы Віцебскага раёна.

У ЭКСПАЗІЦЫІ — САТЫРА „КРАКАДЗІЛА“

З выпадку саракагоддзя часопіса «Кракадзіл» у памяшканні Пінскага краязнаўчага музея адкрылася выстаўка графічных твораў супрацоўнікаў гэтага старэйшага сатырычнага выдання. Увазе наведвальнікаў прапануюцца графічныя работы старэйшага і маладзейшага пакалення мастакоў, актыўных супрацоўнікаў часопіса. Прадстаўлены работы заслужаных дзеячоў мастацтва РСФСР Ю. А. Ганфа, К. С. Елісеева, ленінградцаў А. З. Давыдава, Б. М. Лео, харкаўчан Ю. У. Сяверына, В. Д. Чарнухі і іншых. Майстры савецкай графікі вастрынёй сваёй сатыры выкрываюць бюракратаў, падхалімаў, дармаедаў, невукаў. Нямала месца займаюць карыкатуры на зарубежныя тэмы.

В. БАРАВІКОЎ.

САМАДЗЕЙНЫ сімфанічны аркестр

Пры Полацкай музычнай школе створан самадзейны сімфанічны аркестр. Ім кіруе выкладчык А. А. Казлоў.

У рэпертуары калектыву — «Незакончаная сімфонія» Шуберта, «Танец маленькіх лебедзеў» Чайкоўскага, антракт да чацвёртай дзеі оперы «Кармэн» Бізэ, «Паланез» Агінскага і рад іншых твораў.

Першыя выступленні сімфанічнага аркестра цёпла сустрэты палачанамі.

СКАРБ ПЕРАДАДЗЕН МУЗЕЮ

Вучні Высачанскай васьмігадовай школы Лёзненскага раёна Яўген Шадуйка і Уладзімір Пражавальскі на адным з узгоркаў каля вёскі Добрына выявілі 12 старых манет. Яўген прыехаў у абласны краязнаўчы музей і расказаў аб рэдкай знаходцы. На месца выехала супрацоўніца абласнога краязнаўчага музея Е. Х. Грыбава. У выніку раскопак было знойдзена каля 400 сярэбраных манет, а таксама бранзалет VIII—IX стагоддзяў арабскага паходжання.

Скарб перададзен краязнаўчаму музею.

Як заявілі супрацоўнікі музея, знаходка сведчыць аб гандлёвых сувязях, якія існавалі паміж Беларуссю і краінамі Усходу ў даўнія часы.

ПАДЫМАЦЬ ЦАЛІНУ ЖЫЦЦЯ

Ул. БОЙКА,
спец. кар. газ. «Літаратура і мастацтва»

Некалі мастак Ю. Піменаў падкрэсліў, што «эцюднай сілай жывапісца» вызначаецца сіла яго твораў: куды скіравана ўвага ў эцюдзе — туды яна скіравана і ў карціне. І калі мастак не моцны ў эцюдах на сённяшнюю тэму, дык адкуль жа ўзяцца змястоўнай надзённай кампазіцыі?

Гэтая думка прыгадалася мне, калі, захапляючыся багатымі на кантрасты старога і новага краявідамі Гродна, давялося пачуць ад аднаго з мясцовых мастакоў:

— А мы прыгледзеліся... Калі кожны дзень бачыш адно і тое ж — прытупляецца свежасць успрыняцця...

Я адказаў, што ўсё, у тым ліку — свежасць успрыняцця нашай сённяшняй рэчаіснасці, урэшце, залежыць ад меры любві, з якой мастак падыходзіць да свету, які яго акружае, ад яго зацікаўленасці навакольным.

Пошукі самага найдакладнейшага малюнка, самага дакладнага колеру, калі яны скіраваны на матывы, пазбаўленыя адзнак часу і месца, зводзяцца на нішто. Бо пасля, беручыся, скажам, за кампазіцыю на сучасную тэму, аматар «чыста жывапісных» твораў сутыкаецца з задачамі, якіх да гэтага ён ніколі не вырашаў. Таму і цягне яго на ўжо знойдзенае, і ў выніку вельмі часта эцюд механічна павялічваецца да памераў карціны, так і застаючыся «па-за часам і прасторай». Менавіта эцюднасць — слабы бок многіх пейзажных кампазіцый, якія мне давялося ўбачыць у мастакоў-гродзенцаў. І аб гэтым захацелася пагаварыць шырэй. Бо як часта не толькі ў майстэрнях, але і на выстаўках мы бачым усё тыя ж павялічаныя да памераў карціны эцюды, у якіх не відно ні самаго мастака — яго поглядаў, яго адчування сучаснасці, ні самой сучаснасці ў поўным сэнсе гэтага слова.

Мне могуць запярэчыць тыя ж гродзенскія мастакі, аб працы якіх пойдзе гаворка, бо прадметам абмеркавання з'явяцца пераважна незакончаныя работы, выстаўленыя на ўсеагульны агляд, а па сутнасці справы — эскізы, замалёўкі, эцюды, г. зн. тое, што яшчэ знаходзіцца ў працэсе асэнсавання і, строга кажучы, паказу не падлягае. Але я не збіраюся ставіць ацэнкі, і таварышы мяне, спадзяюся, правільна зразумеюць. Проста мне хочацца падзяліцца з імі і з чытачом некаторымі думкамі аб складаным шляху ад эцюда да карціны, аб творчых пошуках, цікавых не толькі для мастака, аб сучаснасці бачання навакольнага. Пачну з некалькіх прыкладаў.

І. Пушкоў сёлета амаль закончыў два вялікія пейзажы, якія пакуль не маюць назвы. Адзін з іх — веснавы: блакітная стужка аўтастрады на ўзгорках Гродзеншчыны, гонкія прыдарожныя сосны і патанаючыя ў паветры далі, агорнутыя веснавой смугой. На дарозе — аўтобус. Удала перададзена адчуванне вялікай прасторы і чысціні спакойных, мілагучных краявідаў. Другі пейзаж, напісаны ў ваколіцах Ліды, вытрыманы ў цёплай вячэрняй гаме, фарбы неба і зямлі ў гарманічным спалучэнні. Запамінаецца эцюд М. Плужніка да карціны «Жыта зялёнае». Змястоўныя эцюды напісаны А. Кохам у саўгасе «Рось». Ва ўсіх гэтых работах матывы прыроды, пераўтворанай чалавекам, не могуць не выклікаць прыхільнасці. Тым больш, што ў іх ёсць цікавыя каларыстычныя знаходкі.

І ўсё ж у большасці пейзажаў не хапае элементаў вобразнага абагульнення. Перагрузка пейзажаў многіх аўтараў падрабязнасцямі тлумачыцца нейкім капіраваннем прыроды, пазбаўленым думкі, эцюднасцю, калі мастак вырашае нейкія вузкія жывапісныя задачы. Таму імкненне М. Плужніка пайсці па шляху да абагульненага вобраза прыроды — па шляху сінтэзу эцюдаў у карціну, якое выяўляецца ў яго рабоце над кампазіцыяй «Нёман», нельга не ўхваліць. Нельга не ўхваліць таму, што як бы падобна да натуры ні былі намаляваны на палатне стагі, бярозкі, рачулкі, як бы старанна і дакладна ні былі выпісаны яны, — карціна не можа прэтэндаваць на тое, каб лічыцца творам сучаснага мастацтва. Гэта, безумоўна, не азначае, быццам падобнае палатно стане сучасным, калі мастак увядзе ў яго апоры высакавольтных ліній або заводскія коміны. Прыёмы такога «асучаснівання» пейзажа даўно ўстарэлі. Хоць імі і не пагарджаюць гродзенскія мастакі.

Можа быць і наадварот: матыў на палатне самы архісучасны, а тым не менш твор таксама нельга лічыць сучасным, бо сённяшняе ўбачана па-ўчарашняму, пазбаўлена свежага, нечаканага вобразнага вырашэння задачы — новага своеасаблівага пункту погляду. Дазволю сабе спаслацца, як на прыклад, на эскіз А. Арнаутава «Будаўніцтва азотна-тукавага камбіната». Гэта адна з нямногіх кампазіцый на тэму сучаснага індустрыяльнага будаўніцтва. На палатне — ранняя вясна, яшчэ снежна; дарога вядзе да асветленай сонцам на другім плане будаўнічай пляцоўкі, дзе растуць карпусы камбіната. Прыхільна ставячыся да самой тэмы, да шэрагу жывапісных знаходак (наколькі можна меркаваць па эцюдах і эскізу), мушу падкрэсліць, што сама кампаноўка паўтарае шматлікія аналагічныя адлюстраванні будоўляў у савецкім выяўленчым мастацтве. Яны «сучасныя» толькі знешне, толькі па свайму антуражу, а не па характару ўспрыняцця. Каб быць больш зразумелым, прапаную параўнаць, скажам, пейзажы перасоўнікаў з пейзажамі Ніскага, Мяшкова, Дайнекі. Ужо на гэтым рэзкім кантрасце відаць, што розныя ў прадстаўнікоў розных эпох і ўспрыняцце прыроды, і адчуванне ўзаемасувязі прыроды і чалавека, і графічная мова, і каларыстычны падыход і г. д.

Мяркуючы па пераважнай большасці ўбачаных мною эцюдаў, ствараецца ўражанне, што аўтары іх усё ходзяць і ніяк не могуць выбраць які іншы матыў за даўно апетыя-перапетыя ўзлескі, ёлачкі, рачулкі, далі і да т. п. — усё гэта сапраўды мала змянілася з часоў будаўніцтва старажытнай Каложы... Можа, проста не туды яны ходзяць па эцюды? Бо мастак, які імкнецца адлюстраваць сучаснасць, не ставіцца абыякава да выбару жыццёвых з'яў, якія варта занатаваць фарбамі. І я зноў-такі прыгадаю словы Ю. Піменава, які гаварыў, што «...без пачуцця краіны, якая будуе, ...не можа быць напісаны ні сапраўды сучасны пейзаж, ні нацюрморт нашых дзён». Але і самы «традыцыйны» пейзаж павінен быць напісан так, каб мы адчулі: гэта ўбачана вачыма сённяшняга чалавека. І, безумоўна, для такога мастака самым істотным з убачанага ў рэчаіснасці будуць тыя з'явы, тыя кавалкі жыцця, у якіх раскрываецца вялікая праўда нашага часу.

Будаўніцтва Гродна, праца калгаснікаў і нёманскіх рыбакоў, вобразы камуністаў Гродзеншчыны, герояў працы і радавых працаўнікоў, дзеячоў культуры і навукі, нашай слаўнай моладзі прыцягваюць у пэўнай меры ўвагу гродзенскіх мастакоў. Гэта відавочна, калі прыгадаем, напрыклад, такія рэчы, як кампазіцыя І. Пушкова «Палі калгасныя» (малюнак на палатне), «Жыта зялёнае» М. Плужніка (эцюд), «Будаўніцтва азотна-тукавага камбіната» А. Арнаутава (эскіз), гуашы К. Пятрова на тэмы будаўніцтва, дзве манументальныя кампазіцыі В. Савіцкага «Будаўнікі мікрараёна» і «Рыбакі на Нёмане» (абедзве ў стадыі падмалёўка), кампазіцыйныя партрэты работы мастакоў Д. Старалаўнікава, В. Савіцкага, А. Коха, К. Вісловіча (рознай ступені завершанасці), некалькі партрэтаў перадавікоў сельскай гаспадаркі розных аўтараў, групавы партрэт «Квінтэт калгаса «Новае жыццё» Карэліцкага раёна», над якім працуе Л. Баразна, скульптура «На палях» і кампазіцыйны партрэт дзесяцікласніцы скульптара В. Даненкава, лепшыя эцюды Д. Парахні.

Многія з названых і не названых тут работ уражваюць каларыстычнымі знаходкамі, жывапісам, малюнкам. А калі задумаешся, ці пабачыў нешта значнае, — аказваецца, мала што запамінаецца.

Кожны сучасны твор павінен уваходзіць у нашу свядомасць хоць як маленькае, але адкрыццё. Недаравальна мала адкрыццяў у работах гродзенскіх мастакоў. Чаму? Таму што істот-

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Павел МІСЬКО

Цётка Броня

АПАВЯДАННЕ

Павел Місько — па прафесіі журналіст. Ён многа ездзіць, сустракаецца з самымі рознымі людзьмі, піша нарысы. Апавяданне «Цётка Броня» з'яўляецца адной з першых спроб маладога аўтара ў цяжкім і складаным жанры прозы.

Машына, пакінуўшы за сабой процьму пылу, знікла ў прысадах. А я ўскінуў на руку плашч і пайшоў да белага дома на ўскрайку вёскі. Там я збіраўся знайсці начлег.

Увачавідкі змяркалася. На захадзе крыху грымела, за далёкімі хмарамі ўспыхвалі бліскавіцы.

Я ішоў і думаў пра санітарку цётку Броню. Мабыць, сядзіць яна ў сваёй бакоўцы, бясконца падагравае на электрычнай плітцы вялікі эмаліраваны чайнік — на ўсякі «пажарны» выпадак п'е ўжо недзе дзесятую конаўку чаю і ўсё курыць. Курыць і думае — прывязуць сёння парадзіх ці не? І ў каторы ўжо раз бядуе сама сабе:

— Гэта ж трэба — пустуе такая будыніна! Эх, каб мне маладыя гады...

Мы з цёткай Броняй даўнія знаёмыя. Некалі я ўжо начаваў у гэтым радзільным доме. Не ў самім доме, вядома, а ў невялікай прыбудоўцы да яго, дзе пасялялі прыезджых. Помню, прывёў мяне сюды старшыня — чырвонашчокі таўсцяк — і голасна, як у бочку, рагатаў над маім канфузам. І сапраўды, чаго толькі не пабачыш у час камандзіровак!

Цётка Броня тады дамывала ганак, павязаўшы паверх белага халата чорны фартух. Яна паказала локцем на лаўку пад акном і хрыпла кінула:

— Пасядзі.

Як скончыла сваю работу, гэтак жа катэгарычна загадала:

— Заходзь. Курыш?

Я пакруціў галавою. З вышыні ганка яна змерыла мяне позіркам, быццам ацэньваючы маю мужчынскую годнасць.

Потым яна частавала мяне чаем і ўсё расказвала вясковыя навіны — хто з кім пажаніўся, хто ў каго нарадзіўся. Голас у яе грубы, мужчынскі. І рухі нязграбныя. Дастаючы запалкі ці папяросы з-пад чорнага фартуха, яна адкідвала яго ў бок, як салдат крысо шыняля...

Цяпер я глядзеў на падворак раддома і з прыемнасцю адзначаў перамены. Вузенькая дарожка да самага ганка была высыпана жоўтым пяском і выкладзена цэментавымі плітамі. Абапал дарожкі за нізенькімі, як пераступіць курыцы, парканчыкамі пазіралі з градак сінія, фіялетавыя, жоўтыя браткі.

Цётка Броня зусім не здзівілася майму прыходу, быццам мы бачыліся ўсяго гадзіну назад. Проста адчыніла дзверы і з парога спытала:

— Зноў прыехаў?

Яна, мусіць, бачыла, як я злазіў, бо адразу ж дадала:

— Толькі што з машыны?

Я пацвердзіў.

— Тэрміновае заданне рэдакцыі. Трэба заўтра на досвітку злавіць старшыню, пакуль не ўцёк у поле.

Цётка Броня грукала вялікімі мужчынскімі ботамі ад пліты да стала, раз-пораз падліваючы сабе чаю.

Я разглядаў яе сухі, жаўтлявы, маршчыністы каля губ і вачэй твар, жоўта-попельныя валасы пад белай хусцінкай. Не, ніколечкі не змянілася цётка Броня. А яна тым часам гаварыла:

— Нашы зусім рэдка сталі раджаць... Няўжо зноў будзе вайна? Па радыё ўсё пра бомбы, пра атам... Вось, памятаю, адзін час, пасля вайны, харашыня якая была... Павярталіся ўсе дадому... Дзяцей насыпалі, як гароху...

Твар цёткі Броні крыху разгладжваецца, цяплее, нібы падсвечваецца знутры нейкім утульным-утульным агеньчыкам. Позірк яе ўтароплен некуды ў сярэдзіну стала. Мне відны яе вочы. Яны светла-рудыя, як дажджавая вада, што капае з саламянай страхі.

Раптоўна вочы цёткі Броні на момант застываюць, халадзеюць, штосьці смяртэльна жахлівае, мусіць, убачылася ёй. Яна заплюшчвае павекі, твар перасмыкаецца, уздрыгвае.

Яшчэ праз момант на яе твары быў зноў выраз спакойнай, грубаватай прастаты. Толькі як закурвала, зламала дзве запалкі.

— Хадзем, пакажу ложак...

У цёмным калідорчыку ўжо ва ўсю гуляла бліскавіца. А палату праз вялікія вокны сіняе святло затапляла так, хоць іголкі збірай. Вочы слеплі.

— Калі душна — адчыні ў калідор дзверы, — сказала цётка Броня і пайшла.

Ад лішняй ператомленасці не спалася.

Я прыслухоўваўся, як дзесьці за акном нябачныя самазвалы згружалі каменне. Спачатку яно грукатала на ўтаптаную дарогу... Потым на брук... А вось ужо пад удары трапілі лісты жалеза. Апошні камень бомкнуў так, што ледзь не выскачылі шыбы з вокан. Па гэтаму сігналу адразу дзесяткі самазвалаў дружна сыпанулі пясок.

Думалася пра тое, каб раніцай выбраць час і абавязкова пагутарыць з цёткай Броняй пра ўсё яе жыццё...

Пад роўны шум ліўня я заснуў.

Колькі праспаў — не ведаю. Мусіць, дождж даўно скончыўся, і я паспеў прывыкнуць да цішыні, бо ад грукату ў дзверы прачнуўся адразу. Нехта добра малаціў...

— Цётка Броня! Цётка!.. — чуўся крыху заікасты ад страху ці хвалявання хлапечы голас.

— Цішэй ты! — шыкнула на яго санітарка. — Тут людзі з газеты адпачываюць... — яна выйшла на ганак і зачыніла за сабою дзверы.

Сярод кніг

СУБЯСЕДНІК ДАПЫТЛІВАГА ЧЫТАЧА

Барыс БУР'ЯН

У адрозненне ад шмат якіх літаратурна-крытычных прац зборнік артыкулаў Юліі Канэ «Дзень сённяшні» — гэта кніга пра літаратуру, якая ствараецца ў нашы дні, пра пісьменнікаў, чые галасы гучаць на поўную моц. Чытаеш яе зацікаўлена. Яна выклікае роздум. І жаданне спрачацца, калі аўтар памыляецца або, захапіўшыся, нешта перабольшвае ці здрабняе.

Спрачацца з Ю. Канэ мне захацелася адразу, як толькі я разгарнуў яе кнігу «Дзень сённяшні». Першы артыкул — «Герой і час». Назва, можна сказаць, усеабдымная. Але аўтар звужае размову пра літаратурнага героя сучаснасці і пра самую сучаснасць. Тэма вызначаецца прыкладна наступным чынам: інтэлектуальны ўзровень галоўных дзеючых асоб у празаічных творах беларускіх пісьменнікаў апошніх год. Ці не шкалярства гэта? Ці не нагадвае такі падыход хатнія заданні па літаратуры: «Пейзаж у творчасці Якуба Коласа» або «Рысы гераізму ў маладагвардзейцаў з рамана А. Фадзеева». І хоць гэтае адчуванне не пакідае цябе, пакуль чытаеш артыкул, усё ж аўтар настойліва і ў той жа час пераканаўча даводзіць, што такі погляд на літаратурнага героя правамерны.

Некалі Максім Горкі назваў адной з самых істотных рысаў мастацкага таленту «эмацыянальную пісьменнасць» літаратара. Такі літаратар, калі паказвае чалавека, не памыляецца менавіта таму, што герой «пераходзіць» на старонкі яго кнігі з самога жыцця. Тыпізаваным, абагульненым, узбуйненым, — але з жыцця. Малапісьменны эмацыянальна аўтар па пэўнаму разліку «складае» характар з розных цаглінак: вось гэтая будзе перадаваць пачуцці, тая — розум, трэцяя — грамадскія інтарэсы і г. д. А крытык, разглядаючы падобны персанаж, прыступае да адваротнае працы — вышуквае цаглінку, напрыклад, з этыкеткай «інтэлектуальнасць» і затрымлівае на ёй усю ўвагу.

Добра, што Ю. Канэ не зрабіла такую этыкетку паролем, з дапамогаю якога літаратурнаму герою толькі і дазволена займаць месца ў мастацкім творы. Яна разумее, наколькі небяспечна і памылкова ператвараць крытыку ў школьныя практыкаванні на зададзеную тэму. Крытык ставіць «у цэнтр увагі пытанне аб характары, аб асобе героя» і падкрэслівае, што «адна з найбольш істотных адзнак сучаснага характару, здольнага адлюстраваць «жыццёва дамінуючыя з'явы часу», — гэта, безумоўна, вышыня яго інтэлектуальнага ўзроўню».

Даруем запазычанне ў К. Федзіна думкі пра «жыццёва дамінуючыя з'явы» і зазначым толькі, што ён звязвае іх паказ у мастацтве з «перадачай псіхічнага свету чалавека». Інтэлектуальнае і псіхічнае — рэчы неаднолькавыя, атоесамліваць іх не варта. Псіхічны свет куды больш ёмістае паняцце, чым інтэлектуальны ўзровень. Там, дзе Ю. Канэ не забывае аб гэтым, яна глыбока і трапна характарызуе вобразы раманаў П. Броўкі, Т. Хадкевіча, Ул. Карпава, Ул. Дадзіёмава, І. Шамякіна і іншых пісьменнікаў. Мяне асабіста ўразіла і прымусіла па-добраму пазайздросціць Ю. Канэ наступнае яе назіранне: поспех раманаў «Калі зліваюцца рэкі», «Даль палявая», «Крыніцы» і «Над Нёманам» «розны, але ва ўсіх выпадках няпоўны» можна тлумачыць па-рознаму, аднак ніводная з гэтых кніг нават найбольш яскравымі ўдачамі «не абавязана вобразу галоўнага героя».

Далей Ю. Канэ разглядае амаль што паасобку псіхалагічны свет асноўных персанажаў памянёных кніг і інтэлектуальны ўзровень кожнага з іх. Паводле Ю. Канэ атрымліваецца, што можа быць герой са змястоўным духоўным (ці там псіхалагічным або псіхічным — справа не ў словах) светам і з не надта ўжо высокім інтэлектуальным узроўнем.

Алесь Іванюта ў рамане «Калі зліваюцца рэкі», як сцвярджае крытык, увасабляе ў вачах каханай дзяўчыны Анежкі «вартасці новага жыцця, вольнага ад дурману рэлігійнай і нацыянальнай варожасці». Будаўніцтва электрастанцыі для яго — «першы этап самастойнага жыцця» (здзіўляе пры гэтым заўвага Ю. Канэ: «не больш, як першы...»). Чаму ж такі чалавек, да таго ж яшчэ з «рангам галоўнага героя», не мае дачынення да поспеху рамана і выглядае інтэлектуальна збедненым? Яму не хапае, калі верыць Ю. Канэ, «умення глыбока асэнсоўваць усё тое, што адбываецца на яго вачах». А як гэта давесці — што ён не ўмее асэнсоўваць? Чытаем у кнізе: «... Алесь Іванюта думае няшмат. І толькі аб нечым бліжэйшым, звязаным са справай...»

Вось дзе асноўная памылка маладога крытыка! Інтэлектуальнае багацце для Ю. Канэ перш-наперш у тым, «шмат» ці «няшмат» літаратурны герой разважае і думае. Мы ведаем, з дапамогай якіх мастацкіх сродкаў пісьменнік паказвае і перадае роздум таго або іншага героя, — унутраны маналог, падтэкст, няўласна-прамая мова і г. д. Дык можа, — узнікае пытанне, — П. Броўка толькі і ўсяго, што не скарыстаў гэтых сродкаў?

Мабыць, прычына зусім не ў гэтым. І ў кнізе падкрэсліваецца, што інтэлектуальную збедненасць героя рамана «Калі зліваюцца рэкі», як і «Далі палявой», тлумачыць можна пераважна тым, што аўтары прымушаюць сваіх герояў жыць «прыкаванымі» выключна да надзённых праблем, хваляваца толькі службовымі поспехамі або няўдачамі. Яны «паказаны, так сказаць, «функцыянальна», — робіць выснову Ю. Канэ.

Можна пагадзіцца з ёю, што ад таго ж Алеся Іванюты, як і ад Паходні з «Далі палявой» і ад Лемяшэвіча з шамякінскіх «Крыніц», чакаеш нечага больш змястоўнага, чым паказана на старонках кніг, бо з самага пачатку сваіх твораў аўтары рыхтуюць чытача да сустрэчы з героямі, кожны з якіх варты стаць мастацкім адкрыццём. Але цяжка пагадзіцца, што спадзяванні на сустрэчу з такім героем аказваюцца марнымі таму, што, напрыклад, «думкі Лемяшэвіча... не мелі філасофскага напрамку, бадай што, ні разу на працягу ўсёй кнігі», накшталт таго, як і Алесь Іванюта на працягу рамана «думае няшмат».

Упэўнены, тут Ю. Канэ памылілася. Ці ж можна сказаць, што Анна Карэніна інтэлектуальна бедная натура? Аднак нідзе Л. М. Талстой не прымушае яе штучна ўзнімацца ў сваім роздуме да філасофскіх вышынь.

Артыкул Ю. Канэ слушна ўзнімае трывогу з прычыны недастатковай увагі некаторых нашых раманістаў да ўсёй складанасці чалавечага характару. Крытык заклапочаны тым, што хвалюе і чытача, — каго пісьменнікі прапануюць у якасці галоўных і станоўчых герояў. Само вызначэнне — «галоўны» — вымагае ўсё ж ад такіх персанажаў, як Алесь Іванюта або Міхал Шарупіч («Вясенія ліўні» Ул. Карпава), больш глыбокай псіхалагічнай унутранай «працы», якая б уладарна захапляла і чытача. Толькі не варта крытыкам прадпісваць пэўныя рацэпты, як гэта дасягнуць у мастацкім творы — колькі літаратурным героям трэба думаць і ў якім напрамку.

Вельмі ж спрошчана тлумачыць Ю. Канэ, напрыклад, пэўныя «белыя плямы» ў характарах Сасноўскага, Шарупіча і Дзіміна, у якіх «нам не ўсё зразумела... таму што аўтар нічога не расказвае пра іх мінулае. Пазбавіўшы герояў біяграфій, ён (Карпаў) пазбавіў іх характары вытокаў, як бы скараціў іх». Што датычыць Міхала Шарупіча, дык гэты закід увогуле беспадстаўны, а калі ўжо звярнуць увагу на патрабаванне абавязкова даваць «мінулае» героя, дык робіцца ўвогуле няёмка. Раман — не картатэка з фотаздымкамі герояў, не дасье з біяграфіямі і службовымі характарыстыкамі, складзенымі ў форме дыялогаў і аўтарскага тэксту. Як і кожны мастацкі твор, з'ява гэта больш складаная. Аднаму раманісту не абысціся без мінулага галоўных дзеючых асоб, а іншаму дастаткова даць нейкі намёк, часам прывесці адзін-два сказы, каб чытач сам дадумаў біяграфію героя. Зразумела, Ю. Канэ ведае ўсё гэта не горш за іншых, але вось у кнізе сваёй не ўтрымалася ад спакусы выступіць настаўніцай былога крытыка, а цяпер раманіста Ул. Карпава, і ў значнай меры сапсавала гэты ўвогуле змястоўны разгляд нашай прозы апошніх год.

Старонкі, дзе аўтар «Дня сённяшняга» па-сапраўднаму з любоўным стаўленнем расказвае пра свае ўражанні ад трылогіі Якуба Коласа «На ростанях», дзе ўдумліва і з добрым густам ацэньвае прозу Я. Брыля і І. Шамякіна, — гэтыя старонкі, на маю думку, маглі б упрыгожыць, у добрым сэнсе слова, кнігу нават вопытнага крытыка. Тут Ю. Канэ выступае знаўцам таго, што такое мастацтва. Але чаму яна часам здраджвае сваім імкненням пераадолець шкалярскія адносіны да літаратуры ўвогуле і да мастацкай прозы ў прыватнасці?

Адказ, як мне здаецца, лёгка адшукаць у той жа кнізе Ю. Канэ. У крытыка сабралася шмат цікавых назіранняў ад знаёмства з апавяданнямі. А тут якраз юбілей — Чэхаўскія дні. І з'яўляецца артыкул «Яго вачыма», у якім творчасць апавядальнікаў нашых дзён разглядаецца праз прызму эстэтычных патрабаванняў і вопыту Антона Паўлавіча. Хто ж трапіў у святло «яго вачэй» пад пяром Ю. Канэ? Побач ідуць П. Пестрак і І. Навуменка, Р. Сабаленка і М. Ракітны, А. Васілевіч і А. Шашкоў, Я. Брыль і І. Пташнікаў. Бадай, цяжка знайсці падставы, на якіх справядліва было аб'ядноўваць разгляд напісанага такімі рознымі па таленту і мастацкіх схільнасцях аўтараў!

Аблюбаваўшы сур'ёзную праблему, Ю. Канэ захапляецца і вядзе размову ўжо зусім перакананай. Тады нават «падтэкст» робіцца ўласным адкрыццём Чэхава. І калі, скажам, І. Навуменка «пастаянна паглыбляе» яго ў сваіх апавяданнях, дык вось вам... настаўнік і вучань. Прыклад? Твор «Дом над морам»...

Ці правільна гэта? З тым жа поспехам у апавяданні любога сучаснага пісьменніка варта яму звярнуцца да падтэксту і праз «малое» выказаць «вялікае», можна адшукаць сляды вучобы ў аўтараў «Аповесцяў Белкіна» або «Тамані».

Каб не паглыбляцца ў спрэчку з Ю. Канэ, скажу адно. Мабыць, Чэхаў нам такі дарагі таму, што на старонках яго твораў любяць і пакутуюць, мараць пра «неба ў алмазах» і спадзяюцца на шчасце не падобныя адзін на аднаго дзядзя Ваня і саракагадовы Гураў з Ганнай Сяргееўнай, доктар Рагін і дзяўчына Надзя («Нявеста»)... Гэта — людзі вялікай краіны, што набліжаецца да рэвалюцыйных падзей. Адасобіўшы фармальныя прыёмы чэхаўскай лірыкі ў прозе, Ю. Канэ зрабіла «нашчадкам» іх і І. Навуменку, які застаецца адданым тэме юнацтва свайго пакалення, героі якога — гэта ў большасці аднагодкі пісьменніка, сябры па дзіцячых гульнях і першых выпрабаваннях вайны. Ён не можа або не хоча развітацца з імі, — гэта, мабыць, і добра па-свойму. Але ж якое да гэтага мае дачыненне Чэхаў?

У кнізе «Дзень сённяшні» раскіданы тонкія і разумныя ацэнкі і асобных твораў і дзейнасці такога цікавага і зусім «не простага» пісьменніка, як А. Кулакоўскі. Я ўпэўнены, што калі толькі В. Быкаў, М. Лупсякоў, А. Карпюк, Б. Сачанка, А. Савіцкі або І. Пташнікаў захочуць нешта перагледзець у сваіх творчых пошуках, яны, звярнуўшыся да кнігі Ю. Канэ, знойдуць карысныя «падказы», яна паможа ім разабрацца, што добрае ў іх творах і што выпадковае, вучнёўскае. Асобныя назіранні гэтага крытыка сведчаць аб добрым мастацкім гусце маладога і патрабавальнага аўтара.

Праўда, неблага было б калі б Ю. Канэ пазбягала ў жывой гутарцы аб літаратуры «акадэмічных штампаў», бо прыкра чытаць такія, напрыклад, сказы: «У сферы сюжэтабудавання важнейшае значэнне мае лаканізм»; «Гэтая асаблівасць... нараджае як моцныя, так і слабыя бакі яго творчасці»; «Востра і выпукла намаляваны характар...».

Калі крытык размаўляе пра літаратуру нашых дзён, ён уваходзіць у кожны дом як субяседнік дапытлівага чытача. Ён выступае дарадчыкам і сябрам пісьменніка. Таму нам усім трэба больш пільна выбіраць тэмы нашага крытычнага захаплення і прадумваць разважанні аб кнігах — спадарожніках сённяшняга чытача. Чым дакладней і жывей мы будзем гутарыць пра літаратуру і адлюстраванае ў ёй жыццё, тым больш змястоўным будзе эмацыянальнае ўздзеянне на людзей мастацкіх твораў, якія прыносяць эстэтычную асалоду і сцвярджаюць перадавыя ідэі сучаснасці.

Выконвае гэтыя абавязкі не адзін і не дзесяць крытыкаў, а вялікі атрад іх. У гэты атрад нядаўна ўступіла здольная і ўсхваляваная Юлія Канэ. Яе кніга з усімі вартасцямі і пэўнымі недахопамі, натуральнымі для дэбютанта, пакідае неблагое ўражанне. У пошуках і працы расце цікавы літаратурны крытык.

Ю. Канэ. «Дзень сённяшні». Дзяржаўнае выдавецтва БССР. 1962 г.

Бібліятэка Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі папоўнілася новай музычнай літаратурай. Тут падручнікі па сальфеджыо, гармоніі, гісторыі музыкі, клавіры і інш. Студэнты М. Дзяруга і Н. Малеева знайшлі для сябе патрэбную літаратуру.

Фота М. Рубінштэйна.

СЕМІНАР У ЛЕПШАЙ БІБЛІЯТЭЦЫ

У Рэчыцкай раённай бібліятэцы — адной з лепшых у рэспубліцы — адбыўся семінар загадчыкаў раённых бібліятэк Мінскай і Гомельскай абласцей. Бібліятэкі гэтых абласцей спаборнічаюць паміж сабой, і прапагандысты кнігі ўпершыню сустрэліся, каб абмяняцца вопытам. Удзельнікі семінара абмеркавалі работу грамадскіх бібліятэк.

Пасля семінара Рэчыцкі народны тэатр паказаў ім спектакль «Маці сваіх дзяцей».

Я. УМЕЦКАЯ.

УПЕРШЫНЮ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

А. РАКАВА

Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпусціла кнігу «Школьнікам аб музыцы». Аўтары — беларускія музыказнаўцы К. Сцепанцэвіч і Г. Глушчанка. Яе старонкі разгортваеш з асаблівай цікавасцю, бо ў Беларусі кніжка для дзяцей аб музыцы выпускаецца ўпершыню. Кнігу прыемна ўзяць у рукі: яна выдадзена прыгожа, у добрай вокладцы, багата ілюстравана.

Паводле слоў саміх аўтараў, кніга «Школьнікам аб музыцы» адрасавана вучням агульнаадукацыйных школ; ёю могуць таксама карыстацца ў якасці дапаможніка і вучні музычных школ. Аўтары раяць юным чытачам праяўляць вялікую цікавасць да музычнага мастацтва, чула, уважліва, удумліва ўслухоўвацца ў музыку.

У пятнаццаці раздзелах кнігі коратка расказваецца пра з'явы музычнага мастацтва і жанры музыкі, пра кампазітараў, іх творы і мастацкія калектывы.

К. Сцепанцэвіч і Г. Глушчанка паказваюць ролю музыкі ў жыцці чалавека, характарызуюць яе выразныя сродкі: мелодыю, рытм, памер, тэмп, лад, дынамічныя адценні. Тут жа дзеці пазнаёмяцца з гісторыяй песеннага фальклору: даведаюцца пра песні рэвалюцыйнага падполля, гістарычныя песні, быліны, каляндарныя працоўныя мелодыі, пра савецкую масавую песню і яе стваральнікаў.

Кожны раздзел прысвечаны пэўнаму музычнаму жанру. Аўтары здолелі коратка расказаць пра рамансы, харавую, інструментальную і танцавальную музыку, оперу, кантату, араторыю, балет. У адным з раздзелаў чытач знаёміцца з формамі музычных твораў.

Кніга К. Сцепанцэвіч і Г. Глушчанкі адрозніваецца ад іншых выданняў падобнага тыпу, апублікаваных раней, тым, што яна пабудавана на беларускім музычным матэрыяле. У кожным раздзеле расказ пра розныя жанры музыкі ілюструецца прыкладамі з твораў нашых кампазітараў. Са змешчаных 45 нотных прыкладаў 33 узяты з нацыянальнай народнай і прафесіянальнай музыкі.

Упершыню ў нас з'явілася кніжка для школьнікаў, у якой падрабязна паведамляецца аб многіх цікавых з'явах музычнага жыцця рэспублікі. Чытачы знаёмяцца з песеннай творчасцю Ул. Алоўнікава. У папулярнай форме раскрываецца змест Чацвёртай сімфоніі Я. Цікоцкага, якую кампазітар прысвяціў барацьбе за мір. З цікавасцю прачытаюць школьнікі пра рамансы Л. Абеліёвіча, Д. Лукаса, пра фартэпіянную «Фантазію» Д. Камінскага, кантату М. Аладава «Сорак год», оперы А. Багатырова і Р. Пукста, пра балеты «Князь-возера» В. Залатарова і «Падстаўная нявеста» Г. Вагнера і г. д.

Адзін з раздзелаў напісаны ў выглядзе апавядання аб піянерскім зборы, прысвечаным піянерскім песням. У другім раздзеле, дзе ідзе гаворка пра жанры інструментальнай музыкі, аўтары расказваюць пра канцэрт у зале Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, мімаходзь пазнаёміўшы дзяцей з жыццём спецыяльнай навучальнай установы.

К. Сцепанцэвіч і Г. Глушчанка нямала папрацавалі над матэрыялам сваёй кнігі. Аднак у сур'ёзнай і патрэбнай размове са школьнікамі пра музыку дапушчаны недахопы, якія зніжаюць каштоўнасць гэтага выдання.

Перш за ўсё пра літаратурны бок кнігі. У асноўным яна напісана папулярнай мовай. Аднак сустракаюцца паўторы асобных выразаў і паняццяў, якія даўно ўстаяліся ў музыказнаўчай практыцы, як, напрыклад: «Лепшыя народныя напевы адрозніваюцца выразнасцю і прыгажосцю, меладычнасцю і задушэўнасцю»; «Музыка гэтых рамансаў адрозніваецца арыгінальнасцю і своеасаблівасцю, маляўнічасцю і вынаходлівасцю»; «Музычная мова большасці сімфанічных твораў характарызуецца меладычнасцю...» і г. д.

Іншы раз аўтары размаўляюць з юнымі чытачамі вельмі прымітыўна. Звярніце ўвагу на такія выразы: «Нельга, напрыклад, калыханку спяваць гучна, таму што яна прызначана для закалыхвання дзіцяці», «У гэтай цудоўнай песні (маецца на ўвазе «Песня аб Радзіме» І. Дунаеўскага. — **А. Р.**) на словы В. Лебедзева-Кумача гаворыцца пра тое, што ў СССР вольна дыша чалавек, што ён мае правы на вучэнне, адпачынак і на працу».

Некаторыя з'явы і падзеі музычнага мастацтва, а таксама асобныя тэрміны тлумачацца ў кнізе неперакканальна. Вось паглядзіце: «Усе часткі сімфоніі ў большасці выпадкаў звязаны адзінствам зместу. Першыя часткі найбольш важныя па зместу і шырокія». Але які змест першых частак сімфоніі — аўтары не растлумачваюць. А трэба было б, напэўна, расказаць дзецям, што зместам першай часткі сімфоніі звычайна з'яўляецца паказ вобраза чалавека (ці цэлага калектыву) у яго жыццёвай барацьбе і стваральнай дзейнасці; што музыка першых частак сімфоній звычайна адрозніваецца энергіяй, імклівасцю і інтэнсіўнасцю развіцця, насычанасцю драматычнага дзеяння.

Гаворачы пра санатную форму на прыкладзе першай часткі Першага фартэпіяннага канцэрта Чайкоўскага, К. Сцепанцэвіч і Г. Глушчанка пішуць: «У наступным раздзеле санатнай формы — распрацоўцы — абедзве тэмы, галоўнай і пабочнай партыі, актыўна распрацоўваюцца, аркестр нібы спаборнічае з салістам. У гэтым спаборніцтве фартэпіяна аказваецца пераможцам». Не ведаю, ці зразумеюць школьнікі, у якім сэнсе перамагае фартэпіяна. Аўтары, відаць, мелі на ўвазе поўную экспрэсіі рэпрызу санатнай формы, якая прыводзіць да грандыёзнай кадэнцыі, бліскучай і віртуознай па размаху, што сцвярджае галоўнае значэнне саліруючага фартэпіяна.

К. Сцепанцэвіч і Г. Глушчанка адзначаюць, што «камерная музыка... — музыка, прызначаная для выканання ў канцэртных залах...» Такая характарыстыка жанра камернай музыкі вельмі здзіўляе. Бо ў канцэртных залах выконваецца любая музыка! Ці не лепш было б растлумачыць юным чытачам, што паняцце «камерная музыка» азначае літаральна «пакаёвая», дамашняя, разлічаная на параўнальна невялікае памяшканне, звязаная ў старадаўнія часы з дамашнім музыцыраваннем.

Слова «канцэртмайстар» тлумачыцца як «вядучы, першы музыкант у групе выканаўцаў на аднолькавых інструментах у аркестры». І ўсё. Але ж гэта мала. Канцэртмайстрам называюць таксама акампаніятара салістаў. А вось такога вызначэння ў кнізе не дадзена.

Іншы раз сустракаюцца прыкрыя недакладнасці ў назвах творчых калектываў. Так, украінская дзяржаўная харавая капэла «Думка» і малдаўская капэла «Дойна» названы чамусьці хорамі. Беларускі народны ансамбль песні і танца названы некалькі разоў Беларускім дзяржаўным народным хорам. Ёсць недакладнасці і ў вызначэнні аўтарамі часу стварэння некаторых песень. Напрыклад, аб песні «Па далінах і па ўзгор'ях» сказана, што яна ўзнікла і набыла вялікую вядомасць у перыяд грамадзянскай вайны. Гісторыя ж нараджэння гэтай песні зусім іншая. Арганізаваўшы ў 1928 годзе чырвонаармейскі ансамбль песні і танца, А. В. Аляксандраў запісваў мноства песень аб Чырвонай Арміі. Сярод іх яму спадабалася песня, мелодыя якой была складзена камандзірам Атуравым. З новымі словамі паэта С. Алымава, апрацаваная для мужчынскага хору, гэтая мелодыя дала жыццё цудоўнай песні «Па далінах і па ўзгор'ях».

Што датычыць прывядзення дат у кнізе, — аўтары чамусьці вырашылі ўвогуле іх пазбягаць (маю на ўвазе даты жыцця і смерці музычных дзеячоў мінулага). Толькі ў адным месцы называецца дата жыцця італьянскага скрыпача і кампазітара Арканджэла Карэлі.

У кнізе ёсць выпадкі, калі перабольшваецца значэнне і мастацкая каштоўнасць некаторых музычных твораў беларускіх кампазітараў. Вось як, напрыклад, пішацца пра фартэпіянную «Фантазію» Д. Камінскага: «Ці вядомы вам аўтар гэтага цікавага твора? Д. Камінскі праславіўся сваімі канцэртамі для фартэпіяна, скрыпкі, віяланчэлі... А колькі ў яго інструментальных п'ес, твораў, спецыяльна напісаных для дзяцей, — і не пералічыш!» Навошта столькі непатрэбнага пафасу, напышчанасці ў характарыстыцы творчасці кампазітара? Ці не лепш было б напісаць пра яго больш сціпла? Да таго ж справядлівасць патрабуе адзначыць, што скрыпічны і віяланчэльны канцэрты Д. Камінскага не займаюць такога вялікага месца ў беларускай інструментальнай музыцы, іх не прынялі ў свой канцэртны рэпертуар нашы музыканты.

Мне здаецца, што аўтары недастаткова прадумалі раздзел аб беларускай музыцы. Навінкі яе засталіся чамусьці па-за іх увагай. У кожным раздзеле кнігі можна і трэба было ўпамянуць і расказаць не толькі аб творах мінулых год, але асабліва пра тое, што стварылі кампазітары нашай рэспублікі за апошнія гады.

З трох опер беларускіх кампазітараў, пра якія падрабязна расказана ў кнізе, дзве належаць пяру А. Багатырова. Мне ж думаецца, што падрабязна можна было б разабраць і оперу «Дзяўчына з Палесся» Я. Цікоцкага. Хоць бы некалькі слоў неабходна было сказаць пра оперу Ю. Семянякі «Калючая ружа». А як можна было абысці маўчаннем новы балет Я. Глебава «Мара» — твор таленавіты, які заслугоўвае ўвагі.

Не «пашанцавала» ў кнізе і вядучым савецкім кампазітарам РСФСР і братніх рэспублік. Аўтары калі і гавораць пра іх, дык мімаходзь. Дзіва дый годзе, як маглі аўтары забыцца пра лепшыя творы савецкай музыкі. У некаторых раздзелах пра савецкіх кампазітараў сказана так: «Многа харавой музыкі напісалі рускія і зарубежныя кампазітары-класікі, а таксама савецкія кампазітары» (і ніводнага прыкладу!). «Як у вакальна-харавым мастацтве, так і ў сімфанічным дасягненні рускіх і зарубежных кампазітараў-класікаў развіваюць савецкія музыканты». І зноў ніводнай назвы. На разбор творчасці Гайдна адведзена амаль тры старонкі, у той жа час ніводнага слова пра Сёмую, Адзінаццатую, Дванаццатую сімфоніі Д. Шастаковіча, пра Сёмую сімфонію С. Пракоф'ева.

Дзіўна, што аўтары абышлі тыя вялікія дасягненні, якія мае савецкая музыка апошніх год. Гэтую думку пацвярджае і змешчаны ў канцы кнігі спіс літаратуры аб музыцы для чытання. У гэтым спісе названы 43 кнігі або брашуры, сярод іх толькі адна (!) спецыяльна прысвечаная твору савецкай музыкі — балету І. Марозава «Доктар Айбаліт». Аўтары не параілі сваім юным чытачам ніводнага выдання пра выдатных кампазітараў нашай краіны і іх творы, як не параілі ніводнай работы аб беларускай музыцы.

У кнізе ёсць неахайнасці ў падборы ілюстрацыйнага матэрыялу. Без тэксту, напрыклад, змешчана «Марсельеза» і «Песня адзінага фронту» Г. Эйслера. Апрача гэтага можна знайсці яшчэ шэраг іншых недаробак і хібаў.

Вядома, кніга «Школьнікам аб музыцы» пры ўсіх яе недахопах — выданне патрэбнае і карыснае. Нашы беларускія дзеці даўно чакалі такой кнігі. Трэба спадзявацца, што Беларускае дзяржаўнае выдавецтва не спыніцца на гэтым. Сярод яго наступных музычных выданняў школьнікі ўсё часцей будуць знаходзіць кнігі і брашуры, адрасаваныя спецыяльна для іх. А недахопы, якія ёсць у кнізе, пра якую ішла гаворка, будуць улічаны аўтарамі ў іх новых працах для дзяцей.

К. Сцепанцэвіч і Г. Глушчанка. «Школьнікам аб музыцы». Дзяржвыдавецтва БССР. Мінск, 1962.

У сельгасарцелі імя Гастэлы Мінскага раёна на працягу некалькіх год паспяхова працуе калгасная музычная школа, у якой вучацца ігры на розных інструментах таленавітыя вясковыя дзеці. Фотакарэспандэнт І. Красуцкі зрабіў здымак у час заняткаў юнай цымбалісткі Лены Смірновай са сваім педагогам Л. Шахметавай.

— Дык жонка ж раджае!

— Усе жонкі, Федзя, павінны раджаць.

— Дык жа першы раз!..

— І першы раз усе!

— Дык жа няма Алены Пятроўны, сказалі, што павезлі да брыгадзіршы ў Падліпцы...

— Так і сказаў бы. Ты ж сам шафёр, запрагай сваю машыну і па Алену Пятроўну... А я сама тваю Шуру прывяду, тут недалёчка.

На ганку і па дарожцы затупалі, і ўсё сціхла.

Мне было не ўлежаць. Я апрануўся. Патупаў сюды-туды па пакоі. Потым зайшоў на кухню і ўключыў плітку, на якой драмаў цёплы чайнік.

Выйшаў на двор. Ноч зрабілася зорнай і месячнай. Дзесьці брахалі патрывожаныя сабакі.

Я адчуў у душы неспакой. Можа, гэта закрадвалася ўжо трывога за невядомую мне Шуру? Дзе там ходзіць той Федзя? Ці выехаў у тыя Падліпцы? І ўжо зусім недарэчныя думкі лезлі ў галаву: а раптам усе машыны папсаваліся?

З боку вуліцы пачулася быстрая хада і нібы стогн ці войканне. Я кінуўся туды.

— Ідзіце спаць! — адапхнула мяне рукою санітарка і порстка загрукала ботамі па цэментавых плітах. Шура ішла, нібы і зямлі не кранулася. А цётка Броня ўсё гаварыла ёй, бубніла на вуха:

— А я думала, галубка, што табе яшчэ не скора... Ажно, дзякуй богу... Так і ў Фёклы, што за Алесем Некрашам, было — на два тыдні раней. І уга — такога хлопца ўваліла!

Вялікім псіхолагам была, аказваецца, гэтая цётка Броня...

Дзе ж той Федзя дзеўся? Нішто сабе муж — як пайшоў, дык і згінуў...

Мне было няўцерп. Хадзіў то на вуліцу, то набліжаўся да ганка. Бачыў, як снавала з кухні ў палату цётка Броня, носячы ўсякае начынне. Адзін раз санітарка бесцырымонна выштурхала мяне з калідора на двор і нават дзверы зачыніла, каб не так чуваць быў крык.

Урэшце пад'ехаў, падскокваючы, грузавік. З аднаго боку вываліўся Федзя, з другога неўпрыкметку выпырхнула Алена Пятроўна. Я не дарэмна кажу — выпырхнула. Урач, у сваёй светлай шапачцы і ўскінутым на апашку паліто, з-пад якога выглядваў белы халат, і сапраўды была падобна на нейкую невялічкую пташачку. Яна спорна, дробненька пратупала абцасікам і да ганка. Галоўку яна несла неяк крыху на бок, што надавала ёй спакойную грацыёзнасць.

Я аж схамянуўся, калі ля мяне абазваўся шафёр Федзя. Ён быў чамусьці толькі ў майцы і абуты ў адзін бот, другі трымаў у руках.

Я пацёг яго на мокрую лаўку пад акно. Калі Федзя паспешліва закурыў, я таксама папрасіў прысмаліць.

— Мазалі? — спытаў я, кіўнуўшы на босую нагу.

— Што? — не зразумеў Федзя.

— Ну — бот чаго ў руках носіш?

— Які? Ах, гэта... Каб яго пярун... забыў! Гэта ж ноччу, як стала з жонкай дрэнна, я за боты і абувацца. Адну абуў добра, а другая не лезе. Памацаў, а там малаток ушчэмлены. Мабыць, брат меншы пастараўся. Патузаў-патузаў і так пабег...

Федзя засунуў руку ў халяву і... зусім лёгка выцягнуў малаток!

— Ах, каб на яго пярун!

Мы дымім папяросамі моцна, бо папрачыналіся і пачалі атакоўваць камары.

— Як вы думаеце — не памрэ? — пытаецца Федзя і аж раскрывае рот, углядаючыся мне ў твар.

— Ды што ты! — аўтарытэтна заяўляю я. — Ад гэтага цяпер не паміраюць.

— Яна ў мяне баязлівая... Усё казала перад родамі, што не вытрывае... — Федзя глядзіць на мяне нейкімі ўтрапёнымі вачыма і ў два скачкі апынаецца на ганку, кідаецца ў калідорчык. Але адтуль скора пачуўся бас цёткі Броні, і неўзабаве і сам Федзя ледзь не потырч скаціўся па прыступках.

Я саджу яго зноў на лаўку, накідваю на плечы свой пінжак. У нейкім нервовым здранцвенні мы прасядзелі, здаецца, цэлую вечнасць...

І вось на ганку зноў Алена Пятроўна. Паліто накінута на апашку. Звонка цокаюць абцасікі па прыступках. Сказала шафёру:

— Дачка... Паехалі.

Федзя стаў бацькам... Падумаць толькі — хвіліну назад сядзеў каля мяне проста Федзя, бялявы, з хлапчукоўскімі вострымі плячыма чалавек, і раптам ён становіцца бацькам. Ён жа проста не ведае, што рабіць, нават крышку вар'яцее. Бо інакай чаго б яму накідваць мне на галаву мой жа пінжак і галёкаць:

— Дачка!.. Дачка!

З кабіны машыны Федзя крычыць мне:

— Мы зноў у Падліпцы! Штосьці ў брыгадзіршы трудныя... Не тое, што ў маёй!

Я адзінока дакурваю папяросу. Цётка Броня ўсё яшчэ тупае з кухні ў палату. Потым збегала недзе па ваду і зноў паставіла на плітку чайнік. І тады ўжо на хвілінку заглянула да мяне.

— Добрая дачка ў Федзькі... Тры кіло і трыста грамаў... — паведамляе яна і прагна прыкурвае ад майго недакурка.

А я думаю аб дзіўнай пары ў жыцці чалавека, калі ўсе яго вартасці вымяраюцца толькі кілаграмамі.

Пад раніцу, як пачало ўжо сінець неба, а ў садах прачнуліся першыя птушкі, Федзя прывёз брыгадзіршу з сынам і Алену Пятроўну. Урач скокнула недзе з кузава.

Але і пасля гэтага было не да сну. З суседняй вёскі прывезлі яшчэ адну парадзіху. Як пачуў я ад цёткі Броні, дзіўная была трэцяя парадзіха. Ні разу не войкнула, не застагнала. Толькі кусала вусны — амаль непрыкметныя на бледным твары. Не сказала ні слова, ні паўслова, хто яе муж. І быццам бы не рада нават была свайму дзіцяці...

Калі ўсё было скончана, цётка Броня нарвала з град жменьку браткаў і панесла ў палату. Вярнуўшыся, прысела ля мяне.

— Я дала ёй кветкі і кажу: нейкі хлопец на веласіпедзе прывёз. Падхапілася, рыбка, вочы загарэліся!.. А далей паклала іх на тумбачку, адвярнулася ад сцяны...

Гаворка ў цёткі Броні стала на дзіва лагоднай і мяккай. Ды і сама яна нібы памаладзела.

— Дзвюх дзяўчынак сёння прыдбалі і аднаго хлопца... — задуменна гаворыць яна. — Кажуць, дзяўчынкі — гэта на мір... Хай бы і сапраўды так было.

Я успамінаю, што мне трэба раніцаю лавіць старшыню калгаса, і таропка развітваюся з цёткай Броняй, дзякую за начлег. Яна ўсміхаецца ў адказ: «Вераб'іная ноч у нас з табою была...»

Ля весніц мяне ловіць за рукаў Федзя.

— Дык вы з газеты? Эх напісалі б вы пра цётку Броню... У яе ў вайну немцы дзяцей разам з дзедам спалілі. Яна да сваякоў выбралася тады, таму толькі і ўцалела...

Я азіраюся на цётку Броню. Яна сядзіць на лаўцы пад акном, паклаўшы на калені рукі і падставіўшы сонцу твар. Мусіць, задрамала.

ГЕРОЙ — ЧАЛАВЕК ПРАЦЫ

За апошнія гады ў Англіі выйшаў у свет цэлы рад раманаў, якія паказваюць або закранаюць у той ці іншай меры жыццё рабочага класа. Англійскі часопіс «Марксізм тудэй» адзначае, што найбольш значныя з гэтых раманаў пераканальна дэманструюць «беднасць, аднастайнасць і пустату таго ладу жыцця, які прапануе рабочым сучасная Англія. Пісьменнікі вобразамі, якія яны ствараюць, даюць адказ усім, хто лічыць, што справы ў большасці англічан дастаткова добрыя, таму што цяпер голад і беспрацоўе меншыя, чым у 30-я гады».

П'еса Джона Асборна «Азірніся ў гневе» (1956 г.) падказала англійскім літаратурным крытыкам назву для новага літаратурнага руху, што ўвайшоў цяпер у гісторыю англійскай літаратуры як рух «разгневаных» (або «злосных»). У гэтым руху яшчэ шмат няяснага. Ён не абапіраецца ні на якія пэўныя пласты, а выказвае настрой бесперспектыўнасці, што авалодаў даволі многімі прадстаўнікамі розных слаёў «квітнеючай» дзяржавы. «Разгневаныя» яшчэ не бачаць той барыкады, на якой ім варта было б памерці», — піша аб іх «Дэйлі Уоркер».

У некаторых раманах «разгневаных» і адлюстравана жыццё рабочых сучаснай Англіі. Найбольш удалым з іх з'яўляецца ўжо шырока вядомы савецкаму чытачу раман Джона Брэйна «Месца наверсе». Герой рамана Джо Лэмптон, выхадзец з рабочага асяроддзя, дамагаецца «поспеху» ў жыцці жорсткай цаною — цаною адмаўлення ад чалавечнасці, цаною страты сапраўднага шчасця. Брэйн надзвычай пераканальна паказвае, што высокая мараль і «поспех» узаемна выключаюць адно аднаго ў буржуазным грамадстве. У рамане прысутнічае і пэўны станоўчы ідэал. Гэта той класавы рабочы фон, — нябожчык бацька Джо, яго цётка Эмілія, рабочыя, якія вызначаюцца высокай сумленнасцю, непадкупнасцю, — што служыць нібы эталонам для вызначэння чалавечай годнасці Джо. Брэйн сваім раманам зноў сцвярджае тыя чалавечыя каштоўнасці, якія пагражае разбурыць пацуковая грызня за «поспех» у буржуазным свеце.

Раман другога «разгневанага», Каліна Макінеса, «Абсалютныя навічкі» менш значны. Герой яго, юнак, уцякае з роднага дому, бавіць час у кампаніі прастытутак, гандляроў наркотыкамі, прадажных паліцэйскіх, п'е, дэбашырыць. Грошы ён здабывае продажам парнаграфічных паштовак і наркотыкаў. У канцы рамана ён, ужо рабочы, раптам пранікаецца антыфашысцкай свядомасцю і ўдзельнічае ў выступленні супраць расавай дыскрымінацыі ў лонданскім раёне Ноцінг-Хіл. Можна, вядома, усумніцца ў псіхалагічнай правамернасці падобнага пераўвасаблення героя. І сам герой, і іншыя рабочыя выступаюць у рамане зусім пазбаўленымі пачуцця класавай салідарнасці. «Чытаючы Макінеса, не ўяўляеш сабе, што народ можа быць арганізаванай сілай», — характарызуе пісьменніка англійскі крытык-марксіст Арнольд Кетл.

Куды большай сацыяльнай акрыленасцю адрозніваюцца героі Алана Сілітоу. Артур Сітон, герой рамана «Суботні вечар і нядзельная раніца», малады рабочы, вядзе ўклад жыцця, тыповы для тысяч маладых заводскіх рабочых Англіі. Ён усведамляе сябе членам адзінай рабочай сям'і, зусім не саромячыся гэтага, ненавідзіць урад, дзяржаўны лад, а заадно і ўсе традыцыйныя каштоўнасці. Але Артур Сітон прапаведуе такую нескладаную філасофію: трэба «рабіць грошы», а потым траціць іх як хочаш (напрыклад, на інтрыжкі адразу з дзвюма замужнімі жанчынамі). Палітычна ён зусім інертны, таксама як і рабочыя, што акружаюць яго, — старыя і маладыя. Анархізм, п'янства і грубасць, раўнадушнасць да вялікіх чалавечых каштоўнасцей, — вось што характарызуе герояў гэтага рамана Алана Сілітоу.

Відны прагрэсіўны англійскі пісьменнік Джэймс Олдрыдж неяк зазначыў, што па сваіх поглядах Сілітоу — сапраўднейшы анархіст. Да такой ступені анархіст, што адмаўляе літаральна ўсё і ненавідзіць «іх», а «яны» — гэта прадстаўнікі не толькі любой улады, але і любога кіраўніцтва: ці гэта ўрад, прафсаюзныя кіраўнікі ці ўласнікі прадпрыемстваў». Аднак «ён увесь час вучыцца, і той факт, што ён не перастае вучыцца і цяпер, калі да яго прыйшла вядомасць, унушае надзею, што ён можа ў будучым стаць выдатным пісьменнікам».

Раман Алана Сілітоу «Ключ да дзвярэй», які нядаўна выйшаў, дае некаторыя падставы меркаваць, што спадзяванні Олдрыджа апраўдваюцца. Герой гэтага твора Брайен Сітон — старэйшы брат Артура Сітона з «Суботняга вечара і нядзельнай раніцы». Падрабязна апісана ў рамане жыццё Брайена: ранняе дзяцінства, што супала з гадамі цяжкай эканамічнай дэпрэсіі і другой сусветнай вайны, і юнацтва, што прыпала на першыя пасляваенныя гады, калі Брайен становіцца рабочым на фабрыцы. Потым ён завербаваны ў англійскую армію і накіраваны ў Малайю для барацьбы за брытанскае панаванне.

На працягу ўсёй кнігі Алан Сілітоў падкрэслівае арганічнасць класавай свядомасці свайго героя, які вызваліў камуніста, што трапіў да яго ў палон. Брайен пераконваецца, што яму варта вярнуцца на радзіму і стаць барацьбітом супраць класа, які знявечыў яго маленства. Аднак у яго захоўваюцца яшчэ і многія рысы брата Артура.

Раман «Ключ да дзвярэй» быў цёпла прыняты прагрэсіўнай крытыкай. У ім, упершыню ў творы «разгневанага», мы сустракаем рабочага, у вобразе якога ёсць гераічны пачатак, і абумоўлены ён барацьбой за справу свайго класа.

Задачу праўдзівага адлюстравання жыцця англійскага рабочага класа спрабуюць вырашыць англійскія пісьменнікі-камуністы.

Марго Хейнеман у рамане «Шукальнікі прыгод» расказвае пра лёс трох юнакоў. Дэн Оўэн, выхадзец з сям'і валійскіх вугальшчыкаў, стаў журналістам. Паступова ён пранікаецца ідэямі кіруючага класа і парывае са сваімі былымі прагрэсіўнымі перакананнямі. Сябра яго маленства, Томі, застаўся ў рабочым асяроддзі. Ён прафсаюзны актывіст, але палітыка яго зусім не цікавіць. Трэці юнак, Рычард, становіцца камуністам. Калі два першыя героі ўдаліся аўтару, дык гэтага нельга сказаць пра Рычарда. З глыбокай сімпатыяй ставіцца да яго Хейнеман, але вобраз яго застаўся мастацкі непераканальны. У рамане ён выступае барацьбітом-адзіночкам, адзіным прадстаўніком сваёй партыі.

У творах Джэка Ліндсея тэма рабочага класа раскрываецца ў больш шырокім, грамадска-гістарычным плане. У вялікім, яшчэ не закончаным цыкле раманаў «Аб шляхах сучаснай Англіі», з якіх савецкаму чытачу вядомы пакуль два — «Вясна, якой здрадзілі» і «Твой дом», Ліндсей малюе барацьбу лонданскіх докераў, тэкстыльшчыкаў з Йоркшыра, глыбокія інтэрнацыянальныя сувязі рабочых Англіі, якія імкнуцца знайсці шлях у барацьбе за лепшую будучыню. Мы бачым, як у дэмакратычны лагер пераходзяць і лепшыя прадстаўнікі англійскай буржуазнай інтэлігенцыі. На старонках яго раманаў сустракаем мы запамінальныя вобразы камуністаў. Гэта Джыль Уэзерс («Час выбару»), Боб Калверт і Джэні Робертс («Твой дом»). Само жыццё, сувязь з простымі работніцамі вучаць Джыль Уэзерс, пашыраюць яе кругагляд, выхоўваюць перакананні. Боб Калверт — умелы і дзейсны, чулы да людзей, арганізатар, памагае знайсці сваё месца ў барацьбе Джэні Робертс.

Англійскі крытык-камуніст Ральф Фокс, камісар англа-ірландскага батальёна інтэрнацыянальнай брыгады ў Іспаніі, які загінуў у 1937 годзе, у сваёй кнізе «Раман і народ», (ён так і не паспеў яе закончыць) патрабаваў ад новага пісьменніка «добрага», г. зн. перадавога, светапогляду і таксама абавязкова «ўмення добра расказаць сваю гісторыю». Ён жа першы ў англійскай прагрэсіўнай крытыцы паставіў перад літаратурай задачу стварэння станоўчага героя. Ён пісаў, што літаратура павінна паказаць «чалавека ў дзеянні, які імкнецца змяніць умовы жыцця, падпарадкаваць сабе жыццё, ...здольнага стаць гаспадаром уласнага лёсу. Гэта значыць, што гераічны пачатак павінен вярнуцца ў раман».

Патрабаванням Ральфа Фокса адпавядае кніга рабочага-маляра Роберта Трэсала «Філантропы ў падраных штанах», якая выйшла ў 1955 годзе. У кнігі незвычайны лёс. Яна была напісана яшчэ да першай сусветнай вайны і апублікавана ў 1914 годзе, пасля смерці аўтара, у вельмі скарочаным і скажоным выглядзе. Рукапіс прапаў і толькі зусім нядаўна быў знойдзены і выдадзены цалкам прагрэсіўным выдавецтвам «Лоўрэнс энд Уішарт».

Раман прысвечан апісанню жыцця і працы англійскіх рабочых, тых, хто сваімі рукамі стварае ўсе багацці краіны. Герой рамана Оўэн іранічна называе рабочых філантропамі, таму што большую частку вынікаў сваёй працы аддаюць яны капіталістам. Оўэн шмат раздумвае над становішчам людзей свайго класа і становіцца сацыялістам. Яго сацыялізм, несумненна, абмежаваны эпохай стварэння рамана. Аднак заслугаю Трэсала з'яўляецца стварэнне мастацкі пераканальнага вобраза станоўчага героя. Яго Оўэн — не схема, а паўнакроўны жывы чалавек ва ўсёй яго індывідуальнай своеасаблівасці. Яго любоў да сына, думкі пра дзяцей усяго свету, за будучыню якіх ён у адказнасці, падтрымліваюць Оўэна ў самыя цяжкія хвіліны жыцця. Да канца застаецца ён верным інтарэсам барацьбы за шчасце свайго народа.

«Сапраўды краевугольны камень сацыялістычнага рэалізму ў Вялікабрытаніі быў закладзены рабочым Робертам Трэсалам у яго неўміручым рамане «Філантропы ў падраных штанах», — так ахарактарызавана значэнне гэтай кнігі ў англійскім прагрэсіўным крытычным зборніку «Эцюды аб сацыялістычным рэалізме і брытанскай культурнай традыцыі».

Марго Хейнеман у сваім артыкуле «Пісьменнікі і рабочыя» называе імя Трэсала ў ліку пісьменнікаў, у якіх павінны вучыцца тыя, хто хоча стварыць рэалістычныя творы пра рабочы клас.

К. РУКШЫНА.

Дзяржаўны мастацкі музей БССР папоўніўся новымі экспанатамі — карцінамі рускіх мастакоў. Вялікую цікавасць у наведвальнікаў выклікае карціна І. Рэпіна «Партрэт Андрэевай». Каля гэтага твора заўсёды ёсць аматары мастацтва.

Фота М. РУБІНШТЭЙНА.

РОДНЫЯ КРАЯВІДЫ. На астрашыцкім возеры.
Фота М. РУБІНШТЭЙНА.

КОНКУРС НА ЛЕПШУЮ МАСТАЦКУЮ ПАШТОЎКУ

Дзяржаўнае выдавецтва БССР аб'явіла адкрыты конкурс на лепшую мастацкую паштоўку. Ставіцца мэта — стварыць высокія па сваіх ідэйных і мастацкіх якасцях палітычныя, віншавальныя, жанравыя, гумарыстычныя і дзіцячыя паштоўкі, а таксама асобныя тэматычныя серыі (не менш трох назваў у кожнай серыі).

Прысланыя на конкурс паштоўкі павінны адлюстроўваць барацьбу савецкага народа за ажыццяўленне Праграмы КПСС і гістарычных рашэнняў XXII з'езда партыі, дасягненні ў будаўніцтве камунізма, барацьбу за мір, дружбу народаў, новае ў жыцці савецкіх людзей.

Арыгіналы пасылаюцца наклеенымі на кардон памерам не больш двухразовага павелічэння звычайнай паштоўкі ў гатовым выглядзе (148×105 мм). Яны могуць быць выкананы гуашшу, акварэллю, тэмперай, а таксама ў тэхніцы гравюры і лінагравюры. Арыгіналы, якія не адпавядаюць гэтым умовам, або выкананыя па дагаворах з іншымі выдавецтвамі, журы конкурсу не разглядае. Работы прадстаўляюцца на конкурс у закрытых пакетах пад дэвізамі, напісанымі на пакеце, арыгінале і на ўкладзеным у пакет заклееным канверце з прозвішчам і адрасам аўтара.

Апошні тэрмін прадстаўлення арыгіналаў на конкурс 15 студзеня 1963 года.

За лепшыя арыгіналы мастацкіх паштовак устаноўлены прэміі.

За лепшыя серыі паштовак: адна першая прэмія — 200 рублёў, дзве другія — па 150 рублёў, дзве трэція — па 100 рублёў, тры заахвочвальныя — па 50 рублёў.

За лепшыя паштоўкі: адна першая прэмія — 150 рублёў, адна другая — 100 рублёў, дзве трэція — па 75 рублёў, тры заахвочвальныя — па 30 рублёў.

За прэміраваныя і прынятыя выдавецтвам для друку паштоўкі выплачваецца ганарар па існуючых стаўках.

Паштоўкі на конкурс высылаюцца па адрасу: г. Мінск, Ленінскі праспект, 79, Дзяржвыдавецтва БССР «На конкурс».

ПАДЫМАЦЬ ЦАЛІНУ ЖЫЦЦЯ

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.)

нае, тое, што павінна быць на першым плане, адсоўваецца на другі. Таму што новае, тое, што нараджаецца сёння ў жыцці, не трапляе ў іх поле зроку.

Кідаецца ў вочы тэматычная вузкасць, аднастайнасць вырашэння тэм і задум. Складаецца ўяўленне, быццам адлюстроўваецца тое, што першым трапіла на вока. І больш таго — быццам мастакі глядзяць адзін на аднаго, а не на жыццё. Возьмем хоць бы такі прыклад: на тэмы збору бульбы і будаўніцтва азотна-тукавага камбіната працуюць аднačасова некалькі аўтараў. У партрэтах розных мастакоў — адны і тыя ж персанажы. Але і адна і тая ж тэма можа быць вырашана па-рознаму, бо тэма сама па сабе яшчэ нічога не вырашае, трэба яе напоўніць зместам, выбраць цікавы сюжэт, адным словам, трэба думаць і адчуваць — цікава, самастойна. А адкуль яна будзе тая арыгінальная думка, тыя глыбокія пачуцці, калі няма штодзённай накіраванасці «эцюднай сілы» на сучаснасць.

Мне давялося пабачыць работы «Гродна будуецца» М. Плужніка і «Будаўнікі мікрараёна» В. Савіцкага.

На першай з іх — асветленая сонцам панарама новых гмахаў. Па сутнасці — эцюд, павялічаны да памераў карціны. Традыцыйны матыў. Аналагічных вырашэнняў тэмы будаўніцтва нямала і ў іншых гродзенскіх мастакоў. Напрыклад, у эцюдах А. Коха, дзе горад служыць другім планам для ўскраіннага сельскага пейзажу, або ў эскізах «Будаўніцтва азотна-тукавага камбіната» А. Арнаутава і «Першыя пад'язныя да азотна-тукавага» таго ж В. Савіцкага.

Другая карціна — В. Савіцкага — скампанавана так, што этыкетка з назвай тут не абавязковая. Сэнс і значэнне яе пазнаюцца адразу, яны куды шырэй таго, што можа ўкласціся ў два словы «Будаўнікі мікрараёна».

...Зіма. Марознае жоўта-аранжавае неба. Ад новых дамоў, што на другім плане, на гледача ідуць праз неабжыты пакуль што пустыр будаўнікі — юнакі, дзяўчаты, пажылыя. Тут, на гэтым пустыры, іхнімі рукамі будзе збудаваны новы квартал. Так, гэта і архітэктура нашага часу і, галоўнае, — людзі нашага часу. З сумы непрыкметных на першы погляд дэталей (адзенне, прычоскі, будаўнічая тэхніка і да т. п.) ствараецца непаўторны каларыт сённяшняга дня. Гэта не будаўнікі, скажам, першых пасляваенных год...

Наколькі можна меркаваць па каларытных, «гучных» па фарбах партрэтных эцюдах да кампазіцыі, В. Савіцкі пры выбары тыпажу праявіў зацікаўленыя адносіны да персанажаў. Характэрныя твары будаўнікоў, натуральныя рухі...

Наўрад ці варта спрачацца, які з двух падыходаў да тэмы больш плённы. Зразумела, той, у якім на першым плане — чалавек. І, гаворачы аб пошуках новых вырашэнняў, нельга не папракнуць таго ж В. Савіцкага, калі ён пачынае эксплуатаваць аднойчы знойдзены цікавы прыём у розных работах. У яго нямала цікавых пейзажаў. Прыгадаем хоць бы «Майскую зелень». Выклікае, аднак, пярэчанне празмернае захапленне мастака ў шэрагу пейзажаў аднастайным сінім колерам. Часам гэты сіні празмерна «ядавіты» і, будучы пракладзены ў вадзе, не пасуе да агульнага каларыту пейзажа, а часам у зусім розных пейзажах пры розных станах прыроды на пяньках, напрыклад, пракладваецца аднолькавы блакітны. Гэткае самапаўтарэнне, калі мастак падыходзіць да натуры з загадзя гатовай палітрай, у той жа час з'яўляецца не чым іншым, як ігнараваннем натуры, што не менш кепска, чым прымітыўнае фатаграфаванне яе.

Падобна В. Савіцкаму, адмаўляецца ад традыцыйных матываў і традыцыйных вырашэнняў тэм малады мастак К. Пятроў, які надае вялікую ўвагу думцы твора. Пры ўсіх недахопах чыста тэхналагічнага парадку ў работах К. Пятрова, не ў аднолькавай меры завершаных, прываблівае наяўнасць акрэсленай, аб'ядноўваючай тэмы: перамога новага побыту над старым, імклівае ўваходжанне новага ў нашае жыццё, яго перавага над тым, што аджыло свой век. Мажорна гучаць поўныя кантрастаў, багатыя святлом лісты «Гродна. Раён новабудоўляў», «Новы квартал», «Будні над Нёманам». Гродна паўстае ў іх ва ўсёй велічы — з мастамі і новабудоўлямі, з моладдзю і рабочым класам, з сучаснай архітэктурай і празрыстым паветрам над імклівымі рэйкамі чыгункі... І ўсё гэта, у адрозненне ад многіх іншых кампазіцый, узята буйна, першым планам, ва ўсім багацці фарбаў.

У В. Савіцкага, К. Пятрова, як і ў пейзажах І. Пушкова, выразнае індывідуальнае бачанне жыцця і імкненне выказаць гэтае індывідуальнае бачанне. Адлюстраванага імі, знойдзенага імі ў рэчаіснасці не замяніць ніякая фатаграфія, якая часам паспяхова замяняе пейзажыстаў — аматараў ілюстратарскіх панарам будоўляў, ілюстратарскіх пейзажаў і ілюстратарскіх партрэтаў. Бо ў лепшых работах названых мастакоў у наяўнасці працэс спецыфічна мастацкага пазнання рэчаіснасці, які не падменіш фатаграфічным рэпартажам.

Ілюстрацыйнасць, фактаграфічнасць у мастацтве — як правіла, прыкмета нейкай унутранай ляноты, абыякавасці або імкнення ісці лягчэйшым шляхам. Гэтым жа тлумачацца і пабудовы кампазіцый, пры якіх чалавечыя фігуры бяруцца ў такіх памерах і ракурсах, калі не абавязковая распрацоўка душэўнага стану персанажа. Напрыклад, тыя ж варыянты збору бульбы ў шэрагу аўтараў, аб якіх гаварылася вышэй. Гэта ж датычыцца і многіх партрэтаў. У большасці з іх павярхоўныя характарыстыкі, статычныя позы, нейтральны фон. Знешнія атрыбуты нярэдка падмяняюць глыбокую псіхалагічную распрацоўку. Мала выкарыстоўваюцца магчымасці кампазіцыйнага і каларыстычнага вырашэнняў, выразнасць чалавечых рук. Чалавек як асоба, а не як натуршчык, павінен цікавіць мастакоў. Партрэт таксама, як і кампазіцыя, павінен быць насычан дзеяннем, не абавязкова знешнім, але ўнутраным — абавязкова.

І вельмі правільна робяць і Д. Стаpалаўнікаў, і В. Савіцкі, і А. Кох, і К. Вісловіч, якія больш актыўна сталі працаваць над кампазіцыйным партрэтам.

Іменна ўнутраны стан дзяўчынкі-трэцякласніцы, над партрэтам якой працуе К. Вісловіч, або калгаснага вартаўніка, які пішацца В. Савіцкім, кранае нас у гэтых работах. Перад намі і індывідуальныя асобы, трапна характарызаваныя, і ў той жа час абагуленыя вобразы.

Гродзеншчына, з яе прыгажосцю краявідаў, кантрастамі мінулага і сённяшняга, размахам будаўніцтва, тымі тэмпамі, з якімі ўваходзіць у яе жыццё новая тэхніка, новы быт, нарэшце з яе цудоўнымі людзьмі, як быццам наўмысна створана для мастакоў. Толькі пішы, толькі не заставайся абыякавым рэгістратарам, не бясстрасна пералічвай з'явы, а пастаўся да іх душэўна, удумліва, усхвалявана.

І калі глядзіш на створанае за апошнія гады і на тое, што ствараецца гродзенскімі мастакамі цяпер, і супастаўляеш багатае і шматграннае жыццё вобласці з яго адлюстраваннем на жывапісных палотнах, міжволі прыгадваеш вядомую ісціну: шлях да адлюстравання новага — не пратаптаныя сцежкі. Гэтыя сцежкі мастакі мінулага (нават нядаўняга) пратоптвалі, вырашаючы свае задачы, пастаўленыя перад імі іх часам. Але сапраўдныя мастакі ніколі не ішлі слепа за сваімі папярэднікамі, хоць у тыя часы рэчаіснасць не мянялася так імкліва, як у наш час.

Сучасны мастак, вучачыся ў класікаў, павінен ісці цалінай жыцця.

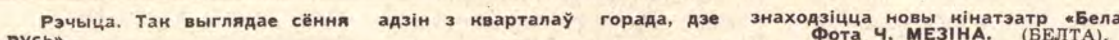

Рэчыца. Так выглядае сёння адзін з кварталаў горада, дзе знаходзіцца новы кінатэатр «Беларусь».
Фота Ч. МЕЗІНА. (БЕЛТА).

У НАШЫХ СЯБРОЎ

НА ЭКРАН ВЫХОДЗЯЦЬ НОВЫЯ ФІЛЬМЫ

На будынку пекінскага шпіталю «Сэ хэ» на здзіўленне жыхароў зноў паявілася шыльда: «Штаб па ўрэгуляванню ваенных пытанняў». Гэты штаб існаваў у гады антыяпонскай вайны ў Кітаі. Перад варотамі шпіталю стаяць на пасту... юнак у форме байца праслаўленай 8-й арміі, якая была асноўнай узброенай сілай у барацьбе кітайскага народа супраць японскіх імперыялістаў, гаміньданаўскі і амерыканскі салдаты. Вакол шуміць група пекінцаў, якія ажыўлена каменціруюць здымкі новага мастацкага фільма «Пасля спынення ваенных дзеянняў». Новая кінакарціна адлюстроўвае падзеі 1946 года, калі гаміньданаўская рэакцыя, вераломна парушыўшы пагадненне аб спыненні ваенных дзеянняў паміж народнай арміяй і чанкайшысцкімі войскамі, абапіраючыся на падтрымку амерыканскіх імперыялістаў, разгарнула наступленне на вызваленыя раёны краіны.

Другая карціна, якая знаходзіцца ў рабоце, вытворчасці кінастудыі «Ба І», раскажа гледачам аб вызваленні часцямі народна-вызваленчай арміі Кітая вострава Хайнань пры дапамозе мясцовых рыбакоў. Нядаўна адтуль вярнулася група кінематаграфістаў, якая завяршыла натурныя здымкі.

Калектыў Шанхайскай кінастудыі «Хайянь» распачаў здымкі поўнаметражнага мастацкага фільма «Хуа кідае нажы». Новая кінакарціна пазнаёміць аматараў кіно з жыццём артыстаў папулярнай цыркавой трупы «Ішэн-бань» у старым Кітаі, раскажа аб іх першым выступленні пасля вызвалення краіны і новым жыцці пры народнай уладзе.

«Пошукі скарбаў возера Тайху» — другая кінакарціна, якую ствараюць цяпер кінематаграфісты студыі «Хайянь». У плане шанхайскіх кінастудый «Хайянь» і «Цяньма» намечана таксама выпусціць сёлета пяць камедыйных фільмаў і дзве кінакарціны, прысвечаныя спартыўнаму руху ў краіне.

ТЭЛЕБАЧАННЕ І РАДЫЁ СПАБОРНІЧАЮЦЬ

За першае паўгоддзе працоўныя Венгрыі набылі звыш 59 тысяч тэлевізараў і каля 50 тысяч радыёпрыёмнікаў. У цяперашні час у 10-мільённай Венгрыі зарэгістравана каля 2 мільёнаў 336 тысяч радыёпрыёмнікаў і 266 тысяч тэлевізараў.

ПРЫГАЖЭЕ ЧАРНАМОРСКАЕ ЎЗБЯРЭЖЖА

Румынскае ўзбярэжжа Чорнага мора, дзе адпачываюць дзесяткі тысяч зарубежных турыстаў, сёлета прыгожае, як ніколі.

Цудоўны пейзаж добра гарманіруе з сучаснай і смелай лініяй вялікіх гасцініц, рэстаранаў і цэлых ансамбляў дамоў адпачынку, пабудаваных у мінулым годзе. У гэтым сезоне тут выраслі новыя вялікія будынкі. Пры ўездзе ў Мамаю — самы буйны з іх — гасцініца «Парк» — 14-павярховы гігант з бетону і шкла вабіць позіркі сваім стройным сілуэтам.

Мастакі пад кіраўніцтвам таківх вядомых майстроў, як Аляксандру Чукурэнку, Жуль Перахім, Мак Канстанцінеску, талевіта афармілі новыя будынкі. Прасторныя холы гасцініц упрыгожаны пано з мазаікі або графіту з керамічнымі інкрустацыямі.

ЗАВОДСКІЯ «ЯГУАРЫ»

Ці ведаеце вы, што трынаццаць заводаў у Польскай Народнай Рэспубліцы штогод выпускаюць 700 тысяч веласіпедаў. З гэтай колькасці паўмільёна машын выпускае адзін толькі Быдгашскі велазавод — буйнейшае прадпрыемства ва ўсёй краіне.

Сорак тыпаў веласіпедаў — ад дзіцячых да суперсучасных «Ягуараў» і «Ураганаў» выпускае Быдгашскі завод. Першыя зрабілі «кар'еру» на апошняй велагонцы свету. Веласіпедысты многіх краін лічаць, што «Ягуар» — найлепшая гоначная машына ў свеце.

ДОБРЫ ДЗЕНЬ, ТАВАРЫШЫ КАСМАНАЎТЫ!

«20 песень аб савецкіх касманаўтах» — у заметцы пад такім загалоўкам газета «Рудэ права» паведамляла сваім чытачам аб тым, што, пачынаючы з 12 жніўня мінулага года, чэхаславацкія кампазітары і паэты склалі дваццаць песень аб героях космасу.

Першая песня, напісаная журналістам Паўлам Пацлам і кампазітарам Яраславам Гнілічкам («Добры дзень, маёр Гагарын!»), хутка заваявала велізарную папулярнасць у Чэхаславакіі. Затым паявіліся іншыя песні, прысвечаныя савецкім зоркалётчыкам — Гагарыну, Цітову, Нікалаеву, Паповічу.

Апошняя — дваццатая з новых песень — «Касмічны карабель», паведаміла «Рудэ права», прагучала днямі па радыё.

Але жыццё дапоўніла гэтую газетную інфармацыю. Аўтар тэксту самай першай песні аб Юрыю Гагарыну чэхаславацкі журналіст Павел Пацл, які цяпер знаходзіцца ў Маскве, напісаў новую песню аб савецкіх касманаўтах, а музыку да яе склаў маскоўскі кампазітар Алег Шыманоўскі.

І гэтая 21-я песня прагучала ў перадачы Маскоўскага радыё для Чэхаславакіі. Дададзім, што выконваў новую песню чэхаславацкі артыст Мілан Марцін. Акампаніравалі яму савецкія музыканты.

(АДН).

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Г. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Адрас рэдакцыі: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-25-25, аддзела літаратуры — 3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, выдавецтва — 3-19-52, бухгалтэрыі — 3-11-03

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу

АТ 01273.

Друкарня выдавецтва «Звязда».